

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**PETER HÄRTLING’İN “BEN LIEBT ANNA” VE CHRISTINE
NÖSTLINGER’İN “LOLLIPOP” ADLI ESERLERİNİN TÜRKÇE’YE
ÇEVİRİLERİNE ELEŞTİREL BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Demet SÜRÜCÜOĞLU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zeki Cemil ARDA

ANKARA-2006

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Demet SÜRÜCÜOĞLU' na ait “Peter Härtling’in, ‘Ben liebt Anna’ ve
Christine Nöstlinger’in ‘Lollipop’ Adlı Eserlerinin Türkçe’ye Çevirilerine Eleştirel
Bakış” adlı çalışma jürimiz tarafından Gazi Üniversitesi Alman Dili ve Eğitimi
Anabilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof. Dr. Zeki Cemil ARDA

Üye
Prof. Dr. Dursun ZENGİN

Üye
Yrd. Doç. Dr. Kenan ÖNCÜ

ÖZET

Çeviri etkinliği geçmişte ve günümüzde dilin varlığı kadar önemli bir olgu olmuştur. Çeviriye her alanda gereksinim duymaktayız. Bu zor işi üstlenen çevirmen de, çeviri sürecinde bazı zorluklarla karşılaşacak ve bu zorlukları yaptığı kısaltmalar, eklemeler, düzeltmelerle yenmeye çalışacaktır. Çeviri sürecinde, çevirmenin izlediği yol ise onun kendi çeviri anlayışını ortaya koyacaktır.

Bu çalışma da Çağdaş Alman Çocuk Edebiyatı yazarlarından Peter Härtling'in "Ben liebt Anna" ve Christine Nöstlinger'in "Lollipop" adlı çocuk romanlarının kaynak ve hedef metinlerinin karşılaştırmalı çözümünde, çevirmenin sanatsal dil seçimlerini, hedef dil ya da kaynak dil odaklı çeviri yöntemlerinden hangisini kullandığı, amacını gerçekleştirmek için benimsediği tutum ve seçimler tespit edilmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın giriş bölümünde genel olarak çeviri olgusu, yazın çevirisini kapsamı ve günümüz çeviri kuramları ışığı altında çeviri eleştiri anlayışından bahsedilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümü, Alman Çocuk Edebiyatı yazarlarından Peter Härtling , eseri "Ben liebt Anna" ve öncülüğünü yaptığı "Antitoriter Çocuk Yazını" hakkında genel bilgileri kapsamaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Avusturyalı yazar Christine Nöstlinger" ve eseri "Lollipop" üzerine bilgiler yer almaktadır. Çalışmanın dördüncü bölümünde bu eserlerin Türkçe çevirilerine eleştirel olarak yaklaşmış ve çevirmenin çeviri sürecinde kullandığı yöntem ve teknikler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın beşinci bölümü, sonuç bölümüdür ve analiz edilen metinlerin değerlendirilmesi niteliğindedir.

ABSTRACT

Translation is a fact as important as the language and by no means a necessity in every field either in the past or today. Translator who undertakes this piece of work, will be confronted with difficulties and these difficulties will be defeated by adding or omitting of words. In a translation process, the way followed by the translator, will display the translation comprehension of the translator.

In this study, the source and target texts of German child literature author Peter Härtling's "Ben liebt Anna" and Christine Nöstlinger's "Lollipop" are analyzed comparatively to determine artistic language, target language or source language focused translation methods, preferences and attitudes that the translator adopts.

Introduction of this study contains a discussion on the translation fact, scope of the literature translation and in the light of contemporary translation theories, the translation criticism comprehension is discussed. The second chapter mentions Peter Härtling's "Ben liebt Anna" and his anti authoritarian child literature. The third chapter of the study focuses on Austrian author Christine Nöstlinger and her literary work "Lollipop". The fourth chapter is a critical approach to Turkish translation of "Ben liebt Anna" and "Lollipop" and the techniques and methods of the translation process is displayed. The fifth chapter is the conclusion chapter and is an evaluation of the analyzed texts.

ÖNSÖZ

Her alanda etkileşimin yaşandığı bir dünyada, iletişimin sihirli sözcüğüdür “çeviri”. Bilimi, tekniği, sanatı, edebiyatı, kısaca uygarlıkları birbirine taşıyan bu büyük güç, bugün ilgi alanı oldukça geniş bir bilim olma yönünde hızla ilerlemektedir. Bu alanda yapılan sayısız kavramsal, kuramsal ve edimsel çalışma, nitelikli çeviri yetisini geliştirme ve bu alana az da olsa katkıda bulunma çabasıdır.

Özellikle dünya çocuklarının çeviri eserlerle kültürel etkileşimi ve çocuk edebiyatının ayrı bir yazarlık biçimi olması nedeniyle bu konuda yapılan çevirilerde eşdeğerliliğin ne derece sağlandığını ortaya koyabilmek için böyle bir çalışma yapmaya karar verdim. Amacım çeviri eserlerde bulunan aksaklıkların ne türden zorluklardan kaynaklandığını tespit etmek ve çözüm önerileri getirmektir. Küçük okuyuculara bu renkli dünyanın kapılarını açan çocuk romanlarının, her dilde özgün tadıyla okunabilmesi en büyük dileğimizdir.

Çalışmalarında bana yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Zeki Cemil ARDA’ ya, çalışmalarımı sürdürdüğüm günlerde dünyaya gelen kızıma, sevgili eşim ve anneme teşekkür borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ÖNSÖZ.....	iii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Gelişim Sürecinde Çeviri.....	1
1.2. Yazın Çevirisinin Kapsamı.....	3
1.3. Çeviride Eşdeğerlilik ve Yeterlilik.....	8
1.4. Çağdaş Çeviribilimin Çeviri Eleştiri Anlayışı.....	13
2. PETER HÄRTLING.....	17
2.1. Kaynak Eser “Ben Liebt Anna”.....	20
3. CHRISTINE NÖSTLINGER.....	24
3.1. Kaynak Eser “Lollipop”.....	26
4. “BENJAMIN LIEBT ANNA” VE “LOLLIPOP” ADLI KAYNAK ESERLERİN ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİNE YÖNTEMSEL YAKLAŞIM.....	28
4.1. “BENJAMIN LIEBT ANNA” Adlı Çocuk Romanının Kaynak ve Hedef Dil Karşılaştırmalı Örnek Metin Analizleri.....	29
4.2. “LOLLIPOP” Adlı Çocuk Romanının Kaynak ve Hedef Dil Karşılaştırmalı Örnek Metin Analizleri.....	62
5. SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA.....	96

1. GİRİŞ

1.1. Gelişim Sürecinde Çeviri

Her toplumun kendi bireyleri arasında iletişim kurmaları, anlaşma sağlamaları dil olgusuyla gerçekleşir. Farklı toplumların, farklı dilleri benimsemeleri, zamanla birçok dilin türemesine neden olmuştur. Dillerin kökenleri ve sınıflandırılmalarına dair araştırmalar günümüzde de dilbilimin araştırma konusudur. Dilaçar (1968:28) “Bugün, yeryüzünde değişik toplumların kullandıkları konuşulan dil sayısını kesin olarak belirtmenin olanaksız olduğunu, buna karşı ortalama bir sayının üç bin ile üç bin beş yüz arasında olduğunu belirtmektedir”. Dünyada bu kadar çok dilin ortaya çıkışı, Göktürk’ün deyişiyle “dillerin dilini” (1986) yani çeviriyi iletişimde bir araç haline getirmiştir. Bu yüzden çevirinin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir.

Eruz (2003:22) “yazılı kaynaklara göre çeviri etkinliği M.Ö. 4500 yılına uzanmakta olduğunu, oysa yazının keşfine koşut bulunan bu kaynaklardan çok önce de sözlü çeviri etkinliğinin süregeldiğini ve iki ayrı dil söz konusu olduğu anda çeviri etkinliğinin kendiliğinden devreye girdiğini belirtmektedir”.

Çeviri tüm çağlarda insanların sürekli olarak karşılaştığı bir etkinliktir. Bu etkinliğin giderek öneminin artmasını Vardar (1977:18) “teknolojinin, ekonomik ve ticari ilişkilerin kısaca uluslar arası bildirilişimin özellikle II. Dünya savaşıdan sonra hızla gelişmesine, çeviri etkinliğinin de buna paralel olarak önem kazanmasına bağlamaktadır”.

Günümüzde uluslar arası ilişkilerin evrensel boyutlara ulaşması çeviriyi vazgeçilmez bir etkinlik haline getirmiştir. Çeviri, ulusların birbirini her yönüyle tanımada ve bu ulusların bilim, teknik, kültür ve sanat alanlarındaki çalışmalarını birbirleriyle paylaşmada çok önemli rol oynamıştır ve oynamaktadır. Kısaca uygarlığın her adımında çeviriyi bulmak mümkündür.

Çeviriye ilişkin pek çok tanım yapılmıştır. Bu tanımlar arasındaki benzerlik nedeniyle, yalnızca göze çarpıcı olanlardan birkaçını vermek daha uygun olacaktır.

Çevirinin, sözlük anlamına göre “bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme” ya da “ bir dilden başka bir dile çevrilmiş yazı veya kitap” (TDK: 2005) olduğunu görürüz. Nida ve Taber çeviriyi, “alıcı dilden özgün dile en doğal ve yakın karşılığın anlam ve biçim açılarından verilmesi olarak tanımlar (Aktaran: Aksoy, 2002: 54). Çeviri Vardar’a göre (1977:198) “dildeki göstergelerle bunların ördüğü anlamsal ve biçimsel bütünleri bir başka doğal dildeki göstergelerle göstergesel bütünlere dönüştürme eylemidir”. Koller ise çevirinin tanımını “kaynak dildeki bir metni amaç dildeki metne götüren, bunu yaparken de amaç metinle kaynak metin arasında bir çeviri (ya da eşdeğerlik) bağı kuran dilsel-metinsel bir işlemin sonucu” olarak yapmaktadır (Aktaran: Rifat, 1995:44). Theodor Savory için çeviri bir sanattır (Savory,1994). Nida ise çeviriyi “bir bilim olarak” tanımlar ve çeviriyi “algılayıcı dilinde kaynak dilin bildirisini en yakın doğal karşılığı ile önce semantik, daha sonra biçim bakımından ortaya koyma eylemi” olarak görür (Aktaran: Sönmez, 1999:107).

Çeviri yeniden yaratma işidir; yeni bir düşünce dünyasına dalarak estetiği, üslubu, yazarın dünyasını keşfetmektir. Kaynak dildeki içeriği amaç dile aktarmak çeviri sanatını kavramakla gerçekleşir. “Çevirmen, diller, milletler, ideolojiler, edebiyatlar, ilimler ve kültürler arasında ‘gizli olanı gönderen (Geheimsender) bir ‘aracı’ (Mittler) rolündedir (Nossack, 1965:18). Çevirmen dildeki ruh ve mantık yapısını başka bir dünyaya sunacak iki farklı dünya arasında bir köprüdür. “Alman Filozofu Herder, Wilhelm v. Humboldt ve Amerikan Antropologları Sapir ve Whorf tarafından da geliştirilen ‘ Her dil, dünyayı ve hayatı diğer dillerden ayrı biçimlerde çözümler, sınıflandırır ve anlatır. İnsanda dünyayı konuştuğu dil aracılığı ile algılar ve yorumlar’ tezi çevirinin temel kaynağını oluşturur ”(Kayayerli, 1993:205).

1.2. Yazın Çevirisinin Kapsamı

Yazın metinleri, dilin yaratıcı ve sanatsal tüm kullanımlarını içeren metin türleridir. Aksoy’a göre (2002:54) yazınsal metin; “yazarın kendi seçimi ve birikimi doğrultusunda oluşturduğu, olağan dışı ve alışılmamış sözcük ve anlatımların belirli bir etki uyandırmak amacıyla kullandığı bir ortamdır”. Yazın metninin tanımına ilişkin çarpıcı bir tanım da Reiss tarafından yapılmıştır. Reiss (1971:40) yazınsal metini, “dilsel düzenlenişi sanatsal biçem ilkelerine bağlı, söylenenden daha çok şey ifade eden, dil ve biçem şekilleri estetik etki amacına hizmet eden metinler” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımlarda görüldüğü gibi, yazın metinleri, kullanılan sanatsal dil yönünden diğer metin türlerinden ayrılır. Yazın dilinin, bir dilin geleneksel kalıplaşmış dil unsurlarından farklılığını Koller (1987:81, 1992:283) “yazınsal metinlerdeki dil unsurlarının düz anlamlarının yanı sıra yan anlamlar, çağrışımsal anlamlar ve idiyomatik anlamlar taşıdığına ve dilsel biçimlerin oyun yoluyla birbirine bağlanmakta ve yine bu yolla değiştirildiğine, böylece yeni ya da alışılmış olmayan içeriksel bağlantılar oluşabileceğine bağlamaktadır”. Yazın metinleri, diğer metin türlerinden yazarın kendine özgü kullandığı dil aracılığıyla bazı duygu, düşünce ve hisleri okuyucuda kendiliğinden uyandırdığı için farklıdır. Bu zengin dilsel kullanım Wills’e göre (1977:152) “sanatsal ifadenin eşi benzeri olmazlığıyla yaşamakta ve böylece anlamsal ve biçemsel bir genişlik elde etmektedir”.

Wills’in de söylediği gibi yazın metninin dili, özgün ve yaratıcıdır. Bu yüzden yazın çevirisi denince akla ilk gelen “biçem” kavramı olur. Yazarın metni yaratmak için kullandığı dil ve üslup, sanatlı söyleyiş, yani biçemi, çeviri sürecinde çevirmenin metni daha iyi tanımak, yazarın bu dil dizgesi içinde yarattığı anlamları keşfetmek için çeviri sürecinde çözümlenmesi gereken bir unsurdur. Yazın metninin anlam ve biçem çözümlemesinde, özellikle biçem kavramının önemini, Aktaş (1999:44) “bilimsel ve teknik metinler ile diğer kullanmalık metinlerin çevirisinde öncelikle yapılan çevirinin doğruluğu, özgün metne eşdeğerliliği, yani anlam bütünlüğünü vermek ilk aranan özellik olurken, yazın çevirisinde bunlarla

birlikte kaynak dil metni ile hedef dil metni arasında sanatsal eşdeğerliği sağlamak, estetik ölçüsüne dikkat etmenin büyük önem taşıdığı” şeklinde vurgulamaktadır.

Yazın metinlerinde kullanılan bu sanatsal dil, çeviri sürecini bir anlamda onu yeniden yaratma sürecine eşdeğer tutar. Bu süreçte karşılaşılan yazın çevirisinin zorluğu da metinlerin değişmeceli dilinden, eğretilmeli anlamlarından kaynaklanır.

Aksoy (2002:86) “bazı durumlarda ise dilbilgisel yapının sanatsal etki yaratmak amacıyla son derece karmaşık kullanıldığına” dikkat çeker. Burada, kuşkusuz çevirmenin karşılaştığı en büyük sorun dilbilgisel yapıyı aynen koruyarak, hedef dilde aynı anlam ve izlenimleri yaratabilme çabasıdır.

Yazın çevirisi aynı zamanda **kültürel aktarımın** önemli bir parçasıdır. Çünkü dil sürekli olarak kültürel ve toplumsal olaylardan kaynaklanan kalıplar sunar ve çevrilebilirliğin sınırlarını zorlayan en büyük çeviri sorunlarından birisi olarak görülür. Bu zorluğun sebebi, farklı bir kültürü, başka bir kültür ve dil dizgesi içine yerleştirme durumundan kaynaklanır. Bozbeyoğlu (1993:145) “Çok Farklı Kültürlerden Yapılan Çeviri Çalışmalarında Uyarılmanın Sınırı” adlı makalesinde bu sorunu “ülkelerin kültürleri, yazısal veya sözel ifade edildiğinde dahi, bazen anlaşılamayacak ölçüde farklılıklar gösterir, söz konusu çeviri ise bu durum daha da güçtür.” Şeklinde dile getirmektedir.

Özgün kültürel ifadeler uzun bir süre geleneksel dil, felsefeciler, çeviribilimciler tarafından çevrilemezlik bağlamında ele alınmıştır. Örneğin, Schleiermacher (1969:42) katı bir şekilde çevrilmezliği savunurken, Kade gibi modern çeviribilimciler ise “bir dilde ifade edilen her türlü düşünce başka bir dile çevrilebilir” (1965:93) mutlak çevrilebilirliği savunmuşlardır. Günümüzde Wills (1977) gibi çeviribilimciler “mutlak çevrilebilirlik ve çevrilemezlik düşüncesine karşı çıkarak hedef dile aktarımda belli yitimlerin olmasının önlenemeyeceğini ama kısmi çevrilebilirliğin her koşulda gerçekleştirilebileceğini” dile getirmişlerdir.

Çevrilebilirlik, çevrilemezlik bağlamında ele alınan bu konuda, şüphesiz çevirmen birçok zorlukla karşılaşacaktır. Kùltürlerarası iletişimi belgeleyecek olan çevirmenin karşılaşacağı sorunları Arda (2002:37-41) şu şekilde sıralamaktadır:

- Farklı dil yapıları; farklı sözcük ve cümle yapılarından kaynaklanan sorunlar
- Farklı imaj, metafer ve sembol yapısından
- Farklı mimik ve jestlerin dile getirilmelerinden kaynaklanan sorunlar
- Alay etme, hiciv ifadelerinden kaynaklanan zorluklar
- Sözcüklerdeki anlam katmanları ile kontekse baēlı anlam arasında ortaya çıkan zorluklar
- Örf, adet, gelenek ve inanç farklılıklarından kaynaklanan zorluklar
- Farklı meslek diller, jargon, şive farklılıklarından kaynaklanan zorluklar
- Hitap edilecek kitleye yönelik dili kullanma zorlukları
- Cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan dil kullanımındaki zorluklar
- Tarihi uzaklıktan kaynaklanan zorluklar
- Ülke bilgisinden ülkeyi tanıma eksikliğinden kaynaklanan zorluklar
- Metin seçiminden kaynaklanan sorunlar
- Tabulardan kaynaklanan sorunlar.

Çevirmenin karşılaştığı tüm bu zorlukların kaynaēı, iki kùltür, iki düşünce ve duyarlılık dünyası arasındaki ilişkilerin oluşturduğu bağlamdır. Burada söz konusu ayırım, deēer yargılarının, düşünce tarzının, yaşıyış biçiminin özgünlüğüdür. Bozkurt'un da (1982:5) söylediēi gibi, "kùltürleri oldukça birbirine yakın toplumların dilleri arasında bile sözcüklerin eşdeēer anlam taşıdığı söylenemez". Bu yüzden çeviri sürecinde çevirmen, hedef kùltürde kabulü ve uyumu sağlamak üzere (kaynak metindeki kùltürel göstergelerin aynen üretilerek farklılığın kabul edilmesinden), 'yerileştirmeye' (kùltürel bir başka deēere dönüştürmeye) dek çeşitli yöntemler kullanır (Aixela'dan aktaran: Aksoy, 2002:88).

Çeviri sürecinde, kaynak metindeki kùltürel göstergelerin deēiştirilmesi konusunda Nida (1945:207)"Sözcüklerin, göstergeleri oldukları kùltürel olgulardan

ayrıldıklarında, doğru olarak anlaşılamayacaklarını belirtir.”Yine aynı görüşü paylaşan Doltaş (1998:143) çevirmen için, amaç okurun alışkanlıkları ve kendi eğilimleri kadar kaynak metnin kendisinin de önemli olduğunu vurgular. O halde çevirmen bu noktada, kaynak kültürü hedef kültürdeki değerlere dönüştürme ile kaynak kültürün yabancılığını okuyucuya hissettirecek bir denge kuracaktır.

Yazın çevirisinin bir başka boyutu da çeviri eserin hedef dildeki yazın geleneklerine uygun türlerle benzeşmesidir. Göktürk Toury’ den yaptığı bir alıntıda çeviri sürecinde dilbilimsel birimlerin karşılıklarının seçilmesi, dağılımı, yapının amaç dilde belki bir yazınsal geleneğe, türe, yazma tutumuna yerleştirilmesi konusundaki uygulamalarıyla ilgili olduğunu belirtir (1986:102). Bu bağlamda çevirmenin, metnin iletişimsel işleviyle dilbilimsel öğelerini bağdaştırması gerekir. Birbirine benzer iletişimsel işlevi olan metinler, çeviri dilde aynı türler içinde değerlendirildiklerinden ancak dilden dile farklılık gösteren dilsel eşdeğerlilikler yardımıyla aktarılabilirler.

Bir yazın çevirmeni eşdeğer bir metin oluşturmak için yazarın söylediklerini tam olarak kavramak, metin içi ve metin dışı etmenleri metin dilbilim ve yazın kuramları çerçevesinde irdelemek, yorumlamak, çözümlemek ve yazın metninin içerdiği anlamı hedef dilde dilden olumsuz etkilenmemesine, kaynak dile özgü kimi kullanımları hedef dilde olduğu gibi yansıtmamaya özen göstermelidir. Bunun tersine yazarın kendine özgü biçimini, metnin özgünlüklerini hedef dilin anlatım olanakları içinde yeniden yaratmaya çalışmalıdır.

Sözü edilen özelliklere göre yazın çevirisi, bir yazın yapısını şekil, anlam, ileti ve biçim düzeylerinde kaynak dilden amaç dile aktarma, aynı zamanda da bir kültür ürününü, başka bir kültürün alımlamasına sunma, hatta bu ürünün amaç kültür dizgesi içinde diğer eserlerle benzeşmesini sağlamalıdır. Yazınsal çevirinin dil ve kültür boyutu, çeviribilim dışında diğer bilim dallarıyla da yakından ilişkilidir. Çevirinin dil boyutu (Kuran,1993:1) “dilbilimcilerin, metindilbilimcilerin, ruhdilbilimcilerin araştırmalarına konu olurken, kültür boyutu da; edebiyatçıların,

karşılaştırmalı yazın bilimcilerin (özellikle de imagologların), yazın tarihçilerinin eleştirmenlerin, göstergebilimcilerin, yorumbilimcilerin, alımlama estetikçilerinin, toplumbilimcilerin, budunbilimcilerin, tarihçilerin, felsefecilerin, kültür tarihçilerinin inceleme alanına girer. Çeviribilimcilerin araştırma alanı ise, çevirinin bu iki boyutunu birden kapsar. Çeviribilimci, çeviri olgusunu, bir bütün olarak ele alıp, onu her yönüyle irdelemek zorundadır. Olgunun herhangi bir boyutunu ihmal edemez, görmezlikten gelemmez.”

1.3. Çeviride Eşdeğerlilik ve Yeterlilik

Edebi metinlerin ya da yazın metinlerinin çeviri diline aktarılmasında en önemli kavramlar “eşdeğerlilik” ve “yeterlilik” tir. “ Çevirmenler var olan metinden anlaşılan bildiriye çevirme eylemi ile amaç dilde yeniden yaratır. Onların görevi en uygun ifade biçimini aramaktır” (Stolze, 1992:13). Çevirmen en uygun ifade biçimini çeviribilimin yöntemsel ilkelerinden biri olan “eşdeğerlilik” ölçütüne uygun bir arayışla bulabilir.

“Eşdeğerlilik” çeviri ve edebiyat biliminde dilbilimciler tarafından “özgün metnin kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkiyi, çeviri metninde çeviri dili okurunda uyandırabilmesi” (F. Guttinger’den aktaran: A. Göktürk, 1986:70) ya da “ yazarın anadili kendisinin ki değil de, çevirmenin ki olduğu zaman yazabileceği metni, sözcüğü, sözdizimi ve biçimiyle bulmak” (R. Caillois’den aktaran: T.Yücel, 1982: 88) şeklinde tanımlanmaktadır. Çeviribilimde eşdeğerlilik sorunu aslında bir dil- kültür farklılığı sorunudur. Çünkü hiçbir dil diğer bir dille ses- yapı- söz dizimi- anlam açısından benzeşmez. Ayrıca çok anlamlı, karmaşık bir metnin, kendi dillerinin değişik okurları üzerinde bile kimi zaman aynı etkiyi uyandıramayacağı gibi sebeplerden dolayı, eşdeğerlilik ilkesini her zaman çeviri sürecine uygulamak zordur.

“Aynı etkiyi uyandırmak” veya “benzer etki sağlamak” (Koller: 1972:114) gibi düşünceler çeviride her zaman eşdeğerlilik ilkeleri olamazlar. “ Toplumda öğrenim düzeyleri, meslekler, ilgiler, değerler, yaş grupları insanların bir mesajı anlayabilme yeteneğini önemli ölçüde etkiler. Bu yöntemle yapılan çeviri, bir bildirinin toplumun alıcı kesimine göre iletilmesi, bir başka deyişle iletinin kaynak dilde toplumun hangi sosyal grubuna yönelik bir bildirisi varsa amaç ya da erek dilde de aynı sosyal grubun düzeyine göre iletilmesini gerektirir. Bu şekilde kurulan eşdeğerlilik ise “ devingen” ya da “dinamik” eşdeğerlilik olarak adlandırılır. Bu yöntemde önemli olan alıcının metnin bildirisini tam olarak anlamasıdır. Alıcının

mesajı kavrayabilmesi için kaynak dil kültürünün örgüsünün bilinmesi gerektiği düşünülmez.

Yazınsal metinlerin içerik ve biçim açısından eşdeğerlilik ölçütlerini inceleyen çeviribilimciler kimi zaman biçim, kimi zaman da içerik yönünden bir eşdeğerliliğin önemi üzerinde durmuşlardır. Anton Popoviç “biçim ağırlıklı eşdeğerlilikten söz ederken” , Otto Kade “İçerik düzeyinde değişmeyen yakalanıp aktarılması ile bir eşdeğerliliğin sağlanabileceğini ileri sürer (Reiss und Vermeer, 1984:126). Ancak yazın metnlerinin içerik ve biçim boyutunun ayrılmaz bir bütün olduğu gerçeği, bu tanımların eşdeğerlilik kavramını açıklamak için yetersiz olduğu düşüncesini uyandırmaktadır.

Eşdeğerlilik kavramının nereden geldiğini bilmek, mutlaka konuya bir açıklık ve bütünlük getirecektir. Bu soruyu yönelterek konuya yeni yaklaşımlar getirmek isteyen ilk olarak Reiss ve Vermeer olmuştur (1984:126). Bu kavramın nereden geldiğine dair oldukça değişik görüşler ortaya çıkmıştır. Kayayerli (1993:214) “eşdeğerlilik kavramının mantıktan mı, matematikten mi, felsefeden mi, yoksa fizikten mi geldiği konusunun hala bir tartışma konusu olduğunu belirtmektedir”. Wills (1977:159) “eşdeğerlilik kavramının matematikten geldiğini, $x=y$ denkleminde olduğu gibi öğelerin birbiriyle yer değiştirebileceğini savunur”. Böyle bir çevirinin sanat değeri olan metinlerin çevirisinde işe yaramayacağını söylemek yanlış olmaz. Böyle bir eşitlik ancak bilgisayar çevirisinde mümkün olabilir. Eşdeğerlilik kavramı nereden geliyor? Sorularıyla bu tartışmayı başlatan Reiss ve Vermeer’de (1984:128) eşdeğerliliği “iki dalgalı akımın değişik yapıda ayrı devreler oluşturmasıyla birlikte, her frekansta aynı elektrik etkisini taşımaları ve bunu açığa vurmaları şeklinde tarif ederler.” Bu tanımdaki değişik yapıdaki ayrı devreler kaynak dil ve erek dilini, bunlardaki tarihi kültürel şartları karşılar (Metin türü, metin geleneği, metin özelliği, dil kullanım alışkanlığı v.b) Aynı elektrik etkisi kaynak metin ile çeviri metinde benzer olması hedeflenen iletişime yönelik işlevin *tesir gücü* olarak ortaya çıkar. Devrede çevirideki bütünlük, dönüşümlülük, yani dinamik, biçim, içerik, işlev ve üslup türünden nitelemeleri kapsar.

Eşdeğerlilik kavramı için yapılan çeşitli nitelemeler, bu kavramın bir metnin çok değişik göstergelerine dayalı ve çok yönlü bir kavram olduğunu göstermektedir. Eşdeğerlilik, göstergeler arası bir denklikten çok göstergelerin kendi içlerinde taşıdıkları ve bütün ile olan karşılıklı ilişkilerinden ortaya çıkan içeriksel denklığı ve bütünlüğü ifade etmektedir. Bu konuda kuramsal çalışmaları bulunan araştırmacılardan biri de Werner Koller'dir.

Koller (1979:186) çeviride eşdeğerliliği birbiriyle etkileşim içinde olan beş grupta ele alır:

- 1- Düzanlamsal eşdeğerlilik (Denotative Äquivalenz)
- 2- Yananlamsal eşdeğerlilik (Konnotative Äquivalenz)
- 3- Metin türü gelenekleriyle ilgili eşdeğerlilik (Textnormativer Äquivalenz)
- 4- Biçimsel eşdeğerlilik (Pragmatischer Äquivalenz)
- 5- Dil kullanımsal eşdeğerlilik (Formale Äquivalenz)

Koller'in gruplandığı bu eşdeğerlilik türlerinin her biri bir özgün metnin içinde geçebilir. Düzanlamsal eşdeğerlilikte özgün ve erek metinler arasında bire bir olmaya yakın bir örtüşme vardır. Değişmez anlam veya anlam düzeyindeki değişmezlik bu türün konusudur. Sözcük, söz dizimi, cümle ve metin düzeyinde düzanlamsal eşdeğerlilik mümkün olabilir. Yan anlam eşdeğerlilik, bir metnin dil- dışı göndergeye doğrudan doğruya bağlı olmayan, kendi içerisindeki ses, sözcük, dizim ve yapı ilişkilerinden doğmuş başka bir anlamı aktarmaya yönelik bir ölçüdür. Metin türü gelenekleriyle ilgili eşdeğerlilik, kaynak dilde yazılan bir metin türünün erek dilde de aynı metin türü geleneklerine göre aktarılması esasına dayanır. Söz konusu metin bir öykü, bir şiir, bir davetiye ya da bir ilaç tanıtımı olabilir. Bu metinler, amaç dilin benzer yerleşik kurallarına ve metin geleneğine göre aktarılmalıdır. Biçimsel eşdeğerlilikte yalnız metnin içeriği değil, aynı zamanda sözcük, söz dizimi ile yazarın kendine özgü anlatımını, erek dilde de benzer bir estetikle verebilmeyi şart koşar. Hedef dilde verilen bazı dil kullanımlarını amaç dilde okuyucunun en kolay anlayabileceği bir şekilde aktarmak, okuyucunun kültüründeki başka dil göstergeleriyle eşleştirme dil kullanımsal eşdeğerliliğin gereğidir. Özgün metnin

kültüründe var olan ancak hedef dil kültüründe var olmayan bir kavramı anlatabilmenin en iyi yolu, onu hedef dil kültüründe benzer özelliklere sahip başka bir kavramla eşleştirmekle mümkün olur. Göktürk dil kullanımsal eşdeğerlilik için en çok örnek sağlayabilecek kaynağın “kutsal kitap çevirileri” olduğunu söylemektedir. “Eskimolar için yapılmış Kutsal Kitap çevirilerinde ‘Tanrım, bugünkü ekmeğimizi ver bize’ yazarısının Eskimolar ekmek tanımadığı için ‘ Tanrım bugünkü balığımızı ver bize şeklinde çevrildiğini belirtmektedir” (1986:88).

Nida (Aktaran: Koller, 1987: 85,86) ise eşdeğerlilik kavramını iki boyutta ele almaktadır:

1. Biçimsel eşdeğerlilik (formale Äquivalenz)
2. Dinamik eşdeğerlilik (dynamische Äquivalenz)

Biçimsel eşdeğerlilik kaynak ve hedef dil metinleri arasında içerik ve biçim açılarından birebir örtüşme ölçütü ile değerlendirilir. Birebir eşdeğerlilik ilkesine dayanır. Sözcük ve cümle düzeyinde hedef dilde eşdeğer karşılıklar aranır.

Dinamik eşdeğerlilik ise biçimsel eşdeğerlilik ilkesinin yanında iletiyi hedef dil okuyucusunu dikkate alarak hedef dil kültürünün anlatım biçimine uygun olarak sunma ve alıcı okura göre iki dil arasında eşdeğerliliği kurma esasına dayanır. Bu ilke hedef dil odaklıdır ve önemli olan içerik ve biçimde eşdeğer karşılıkların bulunarak metnin alıcı okur tarafından tam olarak anlaşılmasıdır.

Eşdeğerlilikte amaç üslup, estetik, anlam boyutlarını semantik, sosyo-kültürel ve sosyo-dilbilim açısından yorumlayarak, yeniden kodlayarak çeviri metin dilinin anlaşılabilirliğine ulaşmaktır. Özellikle edebi metin çevirilerinde kaynak metnin yazarının üslubuna, anlatım özelliklerine bağlı kalmak ve iletilmesi gerekeni yeniden yaratmak çevirmenin en büyük görevidir.

Edebi metinlerin çevirisinde önemli olan diğeri bir kavramın da “yeterlilik” olduğundan söz etmiştik. zgn metnin hedef dile nesnel bilgi denkliğı ile aktarılması yeterlilik kavramını tanımlamaktadır. Yeterliliğinin en önemli özelliğı metnin kolay anlaşılır olmasıdır. Kaynak metnin aktarılışında anlam, söz dizimi, dil kullanımı açısından göstergelerin, metindeki bilgilerin amacına göre ve okur topluluğunun düzeyine göre seçilmesi, yeterli bir çevirinin yapılmasında etkili olur.

1.4. Çağdaş Çeviribilimin Çeviri Eleştirisi Anlayışı

Günümüzde bir bilim olma yolunda hızla ilerleyen çeviribilim “çeviri eyleminin ilkelerini, yapılarını ve kategorilerini ortaya koymayı amaçlamakta ve çeviri işleminde çevirmenlerin eylemlerini yönlendirmelerine yardımcı olacak deneysel temele dayalı kuramları geliştirmeye çalışmaktadır” (Stierle ,1981:558).

Genel anlamda çeviri eleştirisinin ölçü ve yöntemlerinin sınırı henüz belirlenmemiştir. Çeviri eleştirisine nesnel bir kimlik kazandıran çeviri sorunlarının, çeviribilim kuramları çerçevesinde tartışılmaya başlanması olmuştur. Özellikle son yıllarda çağdaş çeviribilimin çeviri eleştirisine yaklaşımı ve çağdaş çeviri kuramları aynı kuramsal çerçeve içinde birbirinden ayrılmayan bir bütünlük gösterirler. Çağdaş çeviri anlayışını açıklığa kavuşturmak için çağdaş çeviri kuramlarını izlemek gereklidir.

Çevirmen ve eleştirmenleri hep düşündürmüş olan serbest ve sözcüğü sözcüğüne çeviri anlayışı çeviri tarihinin ilk evresinde ortaya çıkmıştır. “ Genel olarak kaynak metne mi sadık kalması, yoksa özgür bir çeviri mi olması gerektiği görüşünün temelini M.Ö. 106-43 yıllarında yaşamış olan Cicero’ ya dayandığı bilinmektedir” (Kuran, 1993:5). Daha sonra metin türlerine göre çeviri tavırları benimsenmiş, çevirinin işlevi araştırılmış, bilim ve tekniğin gelişmesi, uluslar arası iletişimin önemiyle, çeviri bir iletişim aracı kabul edilmiş, çeviriler arası eşdeğerlilik-uygunluk kavram tartışmaları ve çeviri yöntem sorunları olan eşdeğerlilik ölçekleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Anlam, cümle ve metin düzeyinde eşdeğerlikler aranmış ve daha pek çok özellik üzerinde durulmuş, çeviri araştırmaları birçok aşamanın ardından kendini günümüzde bir bilim dalı olarak ispatlama aşamasına gelmiştir. Çevirinin tüm bu dönemler içinde dilbilimin bir alt dalı olarak bu sınırlar dışına çıkamadığını söyleyebiliriz. Öner bu konuda (2001:64) “İ.Ö. 2.yüzyılda başlayıp 1970’lere kadar süren dönemde gerek kaynak dil ve kaynak metin, gerekse kaynak kültüre öncelik verilerek yapılan çevirilerin, çeviri eşdeğerliliğinin mutlak bir

kavram olarak ele alınmasına, çevirileri yönlendiren dilsel, sosyo- kültürel, psikolojik etkenlerin göz ardı edilerek, kaynak metne sadık olan çevirinin ‘nitelikli çeviri’ olarak değerlendirildiğine ve böylece pek çok durumda niteliksiz çeviri üretildiğine dikkat çekmektedir.” Kuşkusuz çeviride kaynak metnin yaratılmasında etkili olan kaynak parametrelerinin önemi çok büyüktür ve çeviri kaynak çıkışıdır ancak çeviri doğası gereği ereğe yönelik bir edininim, bir eylemdir.

Son yıllarda çeviri araştırmalarında kaynak odaklı çeviri gerçeklerine tepki olarak, çeviri tarihi ile başlayan sadık çeviri ve özgür çeviri tartışmasına farklı boyutlar getiren yeni yaklaşımlar getirilmiştir. Bu kuramlar çeviriyi salt metin bağlamında değil; toplumsal değişimlerin çeviri üzerine etkileri bağlamında sosyolojik olarak ele alırlar. Bu yaklaşımlardan biri çoğuldizge kuramı adı verilen erek-odaklı kuramdır.

Bu kuram “İsraili edebiyat kuramcısı, karşılaştırmalı edebiyat profesörü ve kültür tarihçisi Itamar Even-Zohar, Rus biçimcilerinin fikirlerinden etkilenecek 1970 yılında çoğul dizge kuramını ortaya atmıştır”. ‘Polisistem Kuramı’ olarak da bilinen bu yaklaşımda, “Zohar çeviri eserleri tek tek eserler olarak değil, çevirinin yapıldığı dilin, yani amaç dilin yazınının oluşturduğu çoğul-dizge içinde yer alan bir dizge olarak görür” (Paker, 1987;53). Even- Zohar, bir dildeki yazının çoğul dizgesinden söz ederken, yapısı ve işleviyle bir dizge oluşturan her türlü yazın metninin içindeki farklı dizgelerin birbiriyle olan etkileşimlerinden söz eder. Çoğul dizge içinde, çeviri yazında ayrı bir dizge oluşturur. Başka bir deyişle, yazınsal çoğul dizgeyi oluşturan birçok alt dizgeden biridir çeviri yazın dizgesi. Bu etkileşim içinde, çeviri yazın dizgesi amaç yazının diğer yapıtları arasındaki ilişkiye göre kendi yerini ve önemini belirler. Even- Zohar çevrilecek eserlerin seçimini yöneten ilkelerin “çoğuldizgede egemen olan durum tarafından belirlendiğini, çevrilecek metinlerin, yeni yaklaşımlarla aralarındaki uyuma göre ve erek edebiyatta görebilecekleri yenilikçi işleve göre seçildiğini vurgular (Rifat, 2004:195). Bu bağlamda çeviriyi kaynak dizgenin belirlediği koşulların değil, erek dizgenin kendisinin belirlediğini söyleyebiliriz.

Çeviri eylemiyle, farklı edebi yazın ve türlerinin, bunlarla birlikte farklı dil yapılarının, kültürün, imgelerin, motiflerin, düşüncelerin bir ulusal yazına girmesi, ***karşılaştırmalı bir yazına*** ortam hazırladığı yadsınamaz.

Kuran “Kültürlerarası iletişim aracı olarak çeviri” adlı eserinde , “19. yüzyıl Alman yazınında Goethe’nin ortaya attığı ‘Dünya Edebiyatı’ (Weltliteratur) kavramının temelinde Romantikler devrinde Almanya’da yoğunlaşan çeviri uğraşının beraberinde getirdiği *etkileşim* fikrinin yattığını” ileri sürer. Çeviri böylece toplumları yakınlaştırmış, bir anlamda ortak bir dil halini almıştır” (1993:6).

Çeviriye erek odaklı yaklaşımlardan birisi de “Skopos Kuramı”dır. Vermeer’in kuramına verdiği ad Yunanca kökenli amaç anlamına gelen “skopos” sözcüğünden gelir. Bu kurama göre çeviri, çeviriye ilişkin eylemlerden biridir (1991:95) Skopos kuramında kültür kavramının en çok tekrarlanan kavramlardan biri olduğunu düşünmekteyiz. “ Vermeer’e göre, çeviri eylemi bir iletişimsel gereklilik sonucunda ortaya çıkar. Burada söz konusu olan iletişim iki farklı kültür arasında gerçekleşmektedir. Bu durumda çeviri etkinliğini yalnızca bir bilgi aktarımı olarak görmek imkansızdır (Neydim, 2003:95). Kuramın genel özelliği çeviri etkinliğinin amacına göre değerlendirilmesinden kaynaklanır. Bu kuram erek kültürü ve kültürler arası iletişimin gerçeklerini vurgular, çevirmeni bir uzman olarak görür.

Even- Zohar’ın çoğuldizge kuramı ile çeviri kuramları dilbilimsel örneklerin ve geliştirilemeyen yazın kuramlarından ayrılıp, geniş bir toplumsal-kültürel kapsamda bir çoğul dizge içinde değerlendirilmesinin gerekliliği kanıtlanmış ve bu kuram İsraili çeviribilimci Gideon Toury’nin de önünü açmıştır.

Toury çevirinin erek ekinin bir ürünü olduğunu savunur. Bu yüzden çevirinin özgün yapıyla aynı dizgesel yeri paylaşması mümkün değildir. Çeviri’yi hedef kültürün “kabul edilebilirliği” ve kaynak metne olan “yeterli uygunluk” olarak adlandırılan iki kutbun ortasına koyar. Toury, hiçbir metnin tamamen “kabul

edilebilirliği” veya “uygunluğu” sağlayamayacağını, çünkü çevirinin her seferinde katıldığı dizgeye yabancı gelecek biçimler ve bilgiler sunacağını ve çevirinin özgün metne de her zaman tamamen “uygun” olarak üretilmeyeceğini, çünkü hedef dilin ve kültürün kültürel kurallarının kaynak metin yapılarında kaymalara yol açacağını söyler. Bu açıdan bakıldığında, tarih boyunca eviri eleştirisinin hep evirmende hatalar bulmaya yönelik olduğu, çünkü eviri metnin her iki soyut kutbunda ideal lmlerini tamamen karşılayamadığı görülür (Aksoy, 2002: 45- 47).

Çağdaş eviribilim, belli bir kültür dizgesi içindeki ilişkilere bağımlı olan eviri olgusunu getirmiştir. Günümüzdeki eviri anlayışı sözü edilen tüm bu ilişkilerden ayrı tutulamaz. *ağdaş eviribilimin amacı* ise eviri olgusunu tüm yönleriyle ele alarak, çevirinin yapısını, işleyişini ortaya koymaktadır. Çağdaş eviribilimin eviri eleştiri anlayışı ise, eviri metni bütün bağlamalarıyla ele almak, değerlendirmek, eviri sürecinde izlenen yolu kavrayabilmek, çevirmenin koyduğu kuralları, uyguladığı ilkeleri ortaya koymak, kısaca çevirmenin tekniğini saptamaktır.

2. PETER HÄRTLING

Peter Härtling 1933'te Almanya'da Chemnitz'te doğdu. Härtling'in çocukluğu 2. dünya savaşı yıllarında geçti. Savaştan sonra liseyi bitirdi ve kısa bir süre bir fabrikada çalıştı. 1952'de gazetecilik mesleğine atıldı. 1953 yılında diğer yazarlara karşı ilgi duymaya, onları tanımaya ve öğrenmeye başladı. Yine bu yıllarda ilk şiir kitabı ortaya çıktı. 1959 yılında bir psikolog olan ve okul yıllarından tanıdığı Mechthild Maier ile evlendi. Bugün Fabian, Friederike, Clemens ve Sophie adında dört çocuğu vardır.

1974'ten sonra gazeteciliği bırakan Härtling bu tarihten sonra serbest yazarlık yaptı. Bugün Çağdaş Alman Edebiyatının önemli isimlerinden biri olmasını sağlayan çok sayıda kitap yazan Härtling, ayrıca pek çok yayın için şiirler, öyküler ve eleştiri yazıları da kaleme almış çok üretken bir yazardır. Çocuklar içinde kitaplar yazan Härtling, "Büyükanne" (Oma, 1975) adlı romanıyla 1976 Alman Gençlik Edebiyat Ödülünü, "Benjamin Anna'yı Seviyor" (Ben liebt Anna, 1979) ve "Sofie macht Geschichten" (1980) ile 1980 Zürich Çocuk Kitabı Ödülünü (La vache quilite) aldı. 2003'te Alman edebiyatına katkılarından dolayı Alman Kitap Ödülüne değer bulundu.

Çocuklar için yazdığı kitaplar arasında, Türkçe'ye çevrilmiş öteki iki romanı "Aslanlarını Arayan Çocuk" (Das war der Hirbel, 1973) ve "İhtiyar John" (Alter John, 1981) dışında sevilerek okunan pek çok yapıtı bulunuyor (www.günışığı.com).

Peter Härtling "çocuk gerçekliğinin" edebiyat ürünlerine yansıtılması akımının önemli bir temsilcisidir. Buradaki **gerçekçilik** kavramı, aslında çocuk edebiyatının içinde başlangıçtan itibaren var olan, yalnızca zamanla anlamsal olarak biçimlenen bir kavramdır. Dilidüzgün (1996:74) "18.yüzyılın genel eğitim çizgisine koşut olarak, batılı çocuk kitaplarında çocuğun toplumsal yapıya uyum sağlamasını

koşutlayan **biçimsel gerçekçi** türde yeni kitapların ortaya çıktığını, bunların belli erdemleri kazandırmak için yalnızca birer araç olduklarını, bu yüzden biçimsel gerçeklikten öteye gidemediğini” söylemektedir. Çocuğun, çağın ekonomik ve sosyal gereklerine uygun olarak kitaplarda sürekli olması gereken çocuk modeli çizilerek, toplumsal rolleri de böylelikle öğretilmiş oluyordu. Çocuğun kendine özgü düşünme, davranış, tepkileri ve benzetmeleri yani çocuğun gerçekleri ve gerçekliği bu kitaplarda yer almazken, yazarın ve toplumun gerçeklerini dikte eden bir biçimden söz edilmektedir. Bu bağlamda bu tür gerçekçilik ilkesi ile yazılan kitapların, çocuğun gerçeklerini yok saydığını söylemek yanlış olmaz. Burada yazar çocuğa her zaman doğruları gösteren bir otorite olmaktan da öteye geçemez. Bu yüzden biçimsel gerçeklikle yazılmış kitaplar **otoriter** olarak anılır.

Bir anlamda çocuğun yeniden keşfi, “çocuk gerçekliğinin” keşfi olmuştur. Çocuk psikolojisindeki gelişmeler çocuk dünyasının ve çocuğun tanınmasını kolaylaştırmıştır. Özellikle çocuk kitabı eleştirmenlerinin ölçütleri arasında yer alan, çocuk kitaplarında çizilen idealize edilmiş gerçeklerle yaşamın gerçeklerinin uyuşmadığı sorunu “eğitsel gerçekliğin” kapılarını aralamıştır (Schneider, 1984:42-43).

Neydim (2003:109) “1969’un gerçekliğini, 68 öğrenci hareketleriyle yeni toplumbilimsel kuramlarla ve politik konseptlerin belirlediğini, çocuk ve gençlik edebiyatında 60’lı yılların sonunda ve 70’li yılların başında yeni gerçekliğe doğru bir kırılma, bir dönüşüm meydana geldiğini” belirtmektedir. 68 öğrenci hareketleriyle başlayan çocuk ve çocukluk kavramının ve çocuk edebiyatının sorgulanma sürecinin bu alanda paradigmal değişimlere yol açması sonucu, çocuğun eşitliği ve gerçekliği edebiyatta yerini bulmuştur. Härtling’in kitapları da bu dönüşümü temsil eden önemli yapıtlardır.

Böylece baştan beri sözü edilen gerçekçilik kavramı biçim değiştirmiştir. Çocuklara yalnızca yaşamsal derslerin aktarıldığı yazın, yerini çocukların gerçeklerinin, bakışlarının yer aldığı kitaplara bırakmıştır. Çocuk gerçekliği artık,

çocukların gerçekmiş gibi alımadıkları fakat hiçte nesnel olmayan alımlama farklarının yakalanmasıdır. Böylece yeni gerçekçilik anlayışının getirdiği **antiotoriter** yazın, otoriteye karşı çıkarak “ çocuk kitaplarında pedagojik eğilimlerin ağır bastığı, çocuğun tek yanlı bir bakış açısıyla yansıtıldığı anlayış kırılarak, yerine eleştirel gerçekçi bir anlayış getirildi. Bu doğrultuda gerçekçi çocuk yazının da çocuğun kendi toplumsal yaşantıları (ev, aile, okul, arkadaş) hem gerçekçi, hem de çok açılı görüşlerin sergilendiği bir düzlemde verilmeye başlandı”(Schneider, 1984 :43). Böylece yazar çocuğa nesnel gerçekleri öğreten öğretmen konumundan çıkıp, çocuğun kurduğu dünya ve içindeki gerçekleri ile sorunları okuyucusuyla birlikte çözen bir kimlik olmuştur. Bunun için Ewers antiotoriterlik kavramını yazarın okuruyla girdiği bu iletişim biçimi olarak tanımlar (1992:70).

2.1. Kaynak Eser “Ben Liebt Anna”

Peter Hrtling ‘in en nemli kitaplarından Trke’ye de çevrilmiş olan Ben liebt Anna (Benjamin Anna’yı Seviyor), hem ocuk gerçekliğini ve ocuk bakışını yalın bir biçimde yansıtabilen, hem de ocuk yazınında tabu sayılan ve çokta rastlanılmayan aşk konusunu otoriter olmayan bir anlayışla işleyen, antitoriter çizgide ele alan bir yapıttır.

Wild’inde belirttiği (1990:40) gibi “Hrtling, aşk, hastalık, zrllk ve lm gibi konuların da ocuk yazınında ele alınmasını ve rnlerde yansıtılmasını savunan bir hareket ile, gerçek yaşama ilişkin birçok konuyu ocuk yazınına sokmuştur.”

Peter Hrtling’in çevirisini analiz edeceğimiz “Ben liebt Anna” (Benjamin Anna’yı Seviyor) adlı eseri ilk kez 1979 yılında yayımlanmış ve dilimize 1991 yılında çevrilmiştir. Bu romanda, Polonya’dan Almanya’ya gmen olarak gelen bir ailenin kk kızı Anna ve henz 10 yaşında olan Ben’in arasındaki aşk hikayesi anlatılmaktadır. Anna 4. ders yılının başında sınıfa yeni gelen bir ğrencidir ve ğrencilerin Anna’yı kabullenmesi kolay olmaz. Gerek giysileri gerekse tuhaf konuşması çocuklar arasında alay konusu olur. Gmen bir işçi ailesinin kızı olan Anna çok farklı bir kızıdır. nceleri Benjamin’de Anna’yı itici bulur ancak onu tanıdıkça arkadaşlarının tersine Anna’ya byk sevgi duymaya başlar. Hatta, davranışlarındaki değişiklik kendini bile şaşırtır. Sınıfta yalnızca kendi yaşlarındaki Ben’in ona karşı anlayışlı, hoşgrl ve sevecen olması Anna için çok nemlidir, nk bu yeni ortama ancak onun yardımıyla uyum sağlayabilecek, yaşamı bir anlam bulacaktır.

Ben ve Anna arasında başlayan bu dostluk Anna için sınıfa uyum sreci, Ben için sosyal bir ğrenme srecidir. Yetişkinlerin bile yabancı olana nyargı ile baktıkları bir dnyada bir ocuk olarak Anna’nın kendini yeni sınıfına kabul ettirmesi ve diğerlerinin onu kabullenmesi oldukça zordur. Anna’nın kalabalık

ailesiyle birlikte oturduğu yoksul evdeki yaşam Benjamin'i etkiler. Toplumsal önyargıların çocuklar üzerindeki etkilerini açıkça ve gerçekçi bir dille anlatan H rtling, kitabında  ocuk gerçekliğini,  ocuk bakışını ve duyarlılığını bu bağlamda yalın ve abartısız bir biçimde ortaya koymaktadır. Ben, sevmenin yalnızca güzel bir şey olduğunu öğrenmekle kalmaz, kendini komik duruma düşürme korkusuyla duygularını doğru dürüst yansıtamayan Ben sevmenin aynı zamanda zor bir şey olduğunu da öğrenir. Kardeşi Holger'in bunu yüzüne vurması onu sinirlendirir. Anna'nın davranışları da Ben'e karışık gelir. Bir yandan okul maçında onunla alay edip g len Anna, diğer yandan Ben'in çıkma teklifinde bulunduğu mektubunun cevabını okul bahçesinde sarılarak vermiştir.

Anna tatilde bir gün Ben'i gizli kulübesine götürmüş, orada birlikte Mickymaus dergilerine bakmışlar ve g lde çırılçıplak y zm şlerdir. Oysa okul dönüşünde Ben Anna'yı Jens'in yanında bulmuş ve hayal kırıklığına uğramıştır. Öğrencilerin tahtaya yazdığı “Ben Anna'yı seviyor” yazısını gören  ğretmen altına “Anna'da Ben'i seviyor” yazarak sevginin iki kişilik olduğunu söylemiştir.

Çocukların yetişkinlerden daha farklı algılarının olduğunu, olayları daha farklı bir duyarlılıkla alılmadıklarını bilen yazar,  ocuk yazımında sıkça ele alınmayan “aşk” konusunda duvarları yıkıyor. Çünkü yetişkinlere göre çocuklar aşkı bilemezler, dahası çocukların böyle şeyleri okumaları ve konuşmaları ayıp karşılanır. Oysa kitapta Ben ile Anna'nın arkadaşlık ilişkileri giderek aşka dönüşür. Çocukların içindeki duygusal yoğunluk kimi zaman utanga lılıkla dışa vurulurken, kimi zamanda gizlenmeye çalışılır. Sınıftaki diğer çocukların tahtaya “Ben Anna'yı seviyor” yazmalarına değin iki çocukta içlerindeki bu heyecan verici, sıcak duyguyu birbirlerine söyleyemezler. Öğretmenin de bu yazının altına “Anna'da Ben'i seviyor” yazması Ben ve Anna'nın tam olarak tanımlayamadıkları ve baskısı altında kaldıkları bu duygunun somut bir boyut kazanmasına neden olmuştur.

Kitabın sonunda ise, Anna'nın babası başka bir şehirde iş bulur ve Anna gidecektir. Böylesi bir duygusal konuyu  ocuk gerçekleriyle, basitliğe ve duygusal

zayıflığa kapılmadan yansıtabilmiş olan Hrtling, ayrılığın gerçekçi olduğu kadar yaşamın bir parçası olduğuna da dikkat çekmektedir. Anna’nın gideceğini ğrenen Ben’in aklından geçenleri Hrtling şöyle dile getirmiştir:

“Veda için Anna’ya bir öpücük vermem gerek, diye düşündü Ben. Ama yapmadı. Anna onun gğ्सne dokundu ve deli gibi koşarak uzaklaştı. Ben ardından bir süre baktı. Sonra o da koşmaya başladı. Kafasının içinden bir sürü cümle geçiyordu. Anna’yı seviyorum. Anna gidiyor. Anna’ya hemen bir mektup yazmam gerek. Anna ziyaretime gelebilir. Anna’yı gerçekten seviyorum. Ağlayabilirdi ama ağlamadı” (Hrtling, 1992: 78).

Beklenenin tersine, Ben ve Anna ayrılır. Ben ve Anna gerçektende aşkı yaşarlar yalnız onların aşkı yetişkinlere benzemez. Hrtling’in de okuyucuya vermek istediği mesaj burada gizlidir. Onun için önemli olan bir aşkı anlatmak değil, çocukların bu konuda yetişkinlerin sandığı gibi duyarsız olmadığını göstermektir. Hrtling’in (1992) kitabın önsözünde yazan “Benjamin Körbel ile Anna Mitschek’in öyküsünü neden anlattığımı yalnızca birkaç sözle açıklamak istiyorum. Zaman zaman yetişkinler çocuklara şöyle derler: Siz aşkın ne olduğunu bilmezsiniz. Bynce öğrenilir bu. Bu yaşlılar bir yığın şeyi unutmuş olmalılar. Sizinle konuşmak istemezler ya da aptal numarası yaparlar.” şeklindeki sözleri ocuk yazınında aşk konusunu neden ele aldığını ortaya koyar. Hrtling kitabında bütün toplumsal güçlüklere ve tabulara rağmen bu konuyu basitleştirmeden ele almayı başarmıştır.

Dilidüzgün (1996:87) kitapla ilgili görüşlerini şöyle belirtmektedir:

“zellikle iki çocuğun birbirlerine duyduğu yakınlık, ama buna karşılık ailelerin ayrı kültür ve geleneklerden gelmeleri, diğer çocukların onlara karşı takındıkları alaycı tavır geniş bir düzlemde ele alınırken, çocukların zaman zaman içlerinde duydukları utanma ve çevrenin baskıları nesnel bir biçimde verilmiştir. Hrtling’in kitapta başardığı önemli bir şey de, okurunu böylesi durumlarla yüz yüze bırakarak, içten gelen böylesi duyguların doğal bir şey olduğunu vurgulamasıdır.”

Bu yönüyle kitap, antiotoriter yazının özelliklerini taşıdığı gibi çocuk gerçekliğini de yansıtan önemli bir edebiyat yapıtıdır.

3. CHRISTINE NÖSTLINGER

Günümüzün tartışmasız en çok sevilen çocuk ve gençlik kitapları yazarlarından biri olan Avusturya'lı yazar Christine Nöstlinger, 1936'da Viyana'da doğdu. Çocukluğu, iki yaşındayken Hitler ordusunun işgali altında kalan Avusturya'da bodrum sığınaklarında geçti. Polonya'ya kaçmak zorunda kalan sevgili babasının yokluğuyla ağırlaşan bu savaş yıllarında, bomba isabet eden evlerinin enkazından iki kez sağ olarak çıkarıldı. Ancak, dokuz yaşındayken, Kızıl Ordu Viyana'ya girdiğinde bodrum yaşamından kurtulan Nöstlinger, Viyana Uygulamalı Sanatlar Akademisi'nde öğrenim gördü.

1950'lerin sonunda evlenip iki kız çocuğu sahibi olduktan sonra "ev kadını" kimliğiyle yetinemeyeceğini anlayıp, iyi yaptığını düşündüğü kitap resimleme işine başladı. Ancak iki yıl üstünde çalıştıktan sonra yayıncıya göndermeyi göze aldığı ilk kitabı "Die feuerrote Friederike" düşündüğünün tersine çizimleriyle değil, yaratıcı öyküsüyle büyük ilgi çekince, Nöstlinger kitap resimlemeyi bırakıp yazmaya başladı. Kendisi, yazma konusunda "tembel" olduğunu ileri sürse de, Nöstlinger, son otuz yıl içinde yüzün üstünde kitabı ve sayısız makalesi yayımlanmış çok üretken bir yazar. Çocuklara ve gençlere yazmanın yanı sıra yetişkinlere de, özellikle Viyana lehçesinde şiirler ve öyküler kaleme alıyor. Çeşitli gazete ve dergilerle Avusturya Radyosu için de çalışıyor.

Günümüzde dünya çocuk edebiyatının klasikleri arasında sayılan "Kim Takar Salatalık Kral'ı" ile 1973'te Alman Gençlik Edebiyatı Ödülü'nü kazanan yazar, pek çok ödülün yanı sıra 1984'te uluslararası Hans Christian Andersen Ödülü'nü ve 2003'te İsveçli bir yazar olan ve dünya çocuklarının "masalcı ninesi" Astrid Lindgren'in anısına İsveç hükümeti tarafından oluşturulan çocuk ve gençlik edebiyatı ödülünün ilk sahiplerinden oldu.

68 sonrası öğrenci hareketlerinden sonra “çocuk gerçekliği” ve “antiotoriter” yazını çocuk edebiyatına sokan ve 68 hareketinin etkisi bağlamında çocuk ve gençlik edebiyatına yeni bakış açısı getiren yazarlardan biride II. Dünya savaşı sonrası yazarlarından Christine Nöstlinger’dir. Kitaplarında orta halli ailelerin çocuklarının yaşamını gerçekçi bir biçimde yansıtan Nöstlinger, aile ve eğitim kurumlarına yönelik eleştirilerini yapıtlarında belirgin bir biçimde ortaya koymuştur (Neydim, 2003:143).

Christine Nöstlinger'in Güneşli Kitaplığı tarafından yayımlanan kitapları:

Çocuk Roman:

- Kim Takar Salatalık Kral'ı, resimleyen Gözde Bitir, Türkçesi Selahattin Dilidüzgün (1. baskı: 2003, 6. baskı: Şubat 2006)
- Konrad ya da Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk, resimleyen Gözde Bitir, Türkçesi Mine Kazmaoğlu (1. baskı: 2003, 6. baskı: Şubat 2006)
- Konuk Değil Başbelası, Türkçesi Suzan Geridönmez (1. baskı: 2003, 5. Baskı: Ocak 2006)
- Lollipop, Türkçesi Necdet Neydim (1. baskı: 2003, 4. baskı: Nisan 2006)
- Susi'nin ve Paul'ün Gizli Günlükleri , Türkçesi Mine Kazmaoğlu (1. baskı: Temmuz 2005, 2. baskı: Ekim 2005)

Genç Roman:

- Hadi Ama Baba!, Türkçesi Suzan Geridönmez (1. baskı: 2004, 3. baskı: 2005)
- İşte Şimdi Hapı Yuttum! , Türkçesi Mine Kazmaoğlu (1. baskı:Ekim 2005, 2. Baskı: Ocak 2006) (www.gunesli.com).

3.1. Kaynak Eser “Lollipop”

Dünya çocuk edebiyatının çok ödüllü usta yazarı Christine Nöstlinger' in unutulmaz çocuk kitaplarından birisi olan Lollipop'un kahramanı adından hiçte memnun olmayan Victor Emanuel Meier adında büyükannesi, annesi ve kızkardeşi ile birlikte yaşayan bir çocuktur. Victor, uzun araştırmalardan sonra, Lollipop adında karar kılar. Şu saplı yeşil şeker markası. Zaten en sevdiği şeker de Lollipop'tur. Üstelik, iyice yalayıp saydamlaştırınca, tek gözünü kısarak içinden baktığı kişiye her istediğini yaptırabilmektir. Nöstlinger bu kitabında, çocuk gerçekliğini o denli iyi bir biçimde yansıtır ki, okuyucu kendini gerçek bir çocuk dünyası içinde bulur. Lollipop'un yaşlı dostu karışık Otto genellikle her şeyi arkadaşının başından geçmiş gibi anlattığı dert ortağıdır. Ama Lollipop kendi yaşında bir arkadaşı olmasını istemektedir. Karşı apartmanda her akşam gördüğü bir çocukla tanışabilmek için yine karışık Otto'dan yardım ister. Sonraları bu çocuğun uzakta bir tavuk-et dükkanları olduğu için orada bir okula gittiğini ve dükkanlarının adreslerini öğrenir. Çocukla tanışabilmek umuduyla neredeyse her gün dükkanlarına gidip gereksiz bir sürü şey alır. Sonunda bu çocukla tanışan Lollipop, annesinden alınan izinle haftada bir gün Tommi adındaki bu çocukla buluşup oynar, bir süre sonrada söylediği her şeye “sen bilirsin” diyen sıkıcı biri olduğunu düşünür.

Büyükannesi bir temizlik şirketinde çalıştığı için her gün eve ihtiyaçlar için bir miktar para bırakmaktadır. Sınıftaki güzel Evelin'e dondurma almak için tüm harçlığını bitiren, sonrada arkadaşlarına borçlanan Lollipop, ev için yaptığı alışverişlere yüksek hesaplar çıkararak bu paradan borçlarını öder. Bu durumu kimse anlamaz ama bütün borçlarını kapatan Lollipop suçluluk duyar ve karışık Otto'ya başına böyle bir şey gelen bir arkadaşının ne yapması gerektiğini sorar. Karışık Otto ise her zaman büyük hesaplar çıkarabilen birinin, bu kez de küçük hesaplar çıkararak borcunu ödeyebileceğini söyler. Çok sevdiği uzaktan kumandalı arabasını Tommi'ye satmak isteyen ve sen bilirsin deyip arabayı alan Tommi'nin verdiği parayla önce fiyatı çok ucuz gibi hesap fişleri olan yiyecekler ve sonrada üzerinde süper indirim

yazan bir çorap alır annesine. Annesi orabı çok beğenip fiyatını da çok ucuz bulunca Lollipop'tan bu çoraptan iki tane daha almasını ister. Kız kardeşi ise bu çorabın satıldığı mağazada, hiçte o kadar ucuz olmadığını söylemesi ve bunun için yeminler etmesi Lollipop'un dünyasını başına yıkar. Çoğu zaman iyice yalayıp saydamlaştırdığı ve gözüne tuttuğunda ona yardım eden ve her şeyin yolunda gitmesini sağlayan Lollipop'u bazen böyle yardımda etmez üstelik.

Kitapta Lollipop ve yeşil şekerinin başından geçen her olay, ilginç birer öykü olarak okuyucunun dünyasına sunulur. Kitapta geçen her öykü ocuk bakışıyla, yaşamında ilk kez karşılaştığı gerçekleri, yalan söylemeyi, kandırılmayı (Evelin'in Lollipop'un bütün paralarını harcadıktan sonra ondan sıkılıp kendine dondurma aldıracak başka birini bulması gibi), yardım istemeyi, problemleriyle başa çıkabilmeyi öğrenmeyi, nesnel ocuk gerçekliğiyle anlatılmıştır.

4. “BENJAMIN LIEBT ANNA” VE “LOLLIPOP” ADLI KAYNAK ESERLERİN ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİNE YÖNTEMSEL YAKLAŞIM

Çeviribilim içinde, çeviri eleştirisine yönelik bilimsel temeller oluşturmaya çalışma, yöntemli bir çeviri eleştirisinin belirli ilkelere dayalı işlemesi gerektiği, son yıllarda üzerinde çok durulan bir konu olmuştur. Çünkü yazın çevirisi yöntemleri, ölçüleri, sınırları belirlenmemiş bir alandır.

Kaynak ve hedef dil metnlerinin karşılaştırmalı analiz bölümünde, ilk kaynak eser “Ben liebt Anna” ve ikinci kaynak eser “Lollipop” adlı çocuk romanlarının çeviri eleştirisinde, önce kaynak dil metnlerini sözcük, sözdizimi, cümle ve metin boyutlarında çözümledikten sonra, daha nesnel bulduğumuz kaynak ve hedef dil metnlerini her yönüyle karşılaştırma ilkesine dayanan Koller’in (1979: 211) metnin dil işlevsel özellikleri, içerik özellikleri, dil ve üslup özellikleri, biçim ve estetik özellikleri ve dil kullanımsal özelliklerinin, hedef dil metni ile eşdeğerliliklerinin uygunluklarını ve çevirmenin her bir düzeyde iki metin arasında eşdeğerlilik kurmaya çalışırken, çeviri metnini kaynak dil odaklı mı yoksa hedef dil odaklı olarak mı çevirdiğini ortaya koymaya çalışacağız.

Aynı zamanda çevirmenin iki dil metni arasında eşdeğerlilik kurmak için, yaptığı sözcük ve cümle düzeyindeki eklemeler, çıkarmalar, kısaltılmış cümle ve bölümleri, deyiş ve anlam kaydırmalar, dil ve kültür farklılığından kaynaklanan ve çeviride sorun yaratan yapılara da dikkat çekilecektir.

4.1. “BENJAMIN LİEBT ANNA” Adlı Çocuk Romanının Kaynak ve Hedef Dil Karşılaştırmalı Örnek Metin Analizleri

Wenn er grübelt, grübelt er manchmal mit der Nase.

(Härtling, S: 7)

Ben düşünürken burnuyla düşünürdü, hepsi bu.

(Neydim, S:6)

Bu örnekte, kaynak dil metninden alınan “Wenn er grübelt, grübelt er manchmal mit der Nase” ifadesinin çevirmen tarafından nasıl bir yaklaşımla hedef dile aktarıldığını çözümlemeye çalışacağız.

Kaynak dildeki bu cümlelerin, hedef dile çevirisinin okurun alışık olmadığı bir anlatım biçimi ile verildiğini düşünmekteyiz. Hedef dilde ki “Ben düşünürken burnuyla düşünürdü, hepsi bu” ifadesi anlam açısından Türkçe’ye yabancı düşen bir cümledir. “Grübeln” sözcüğü Almanca’da “hiçbir sonuca varmadan düşünüp durmak, boş şeyler için kendini üzme, dertlenmek” anlamlarına gelir. “grübeln” sözcüğü kaynak dilde “Wenn er grübelt,” cümlesinde (denotativ) düz anlamli olarak, metnin bağlamı içerisinde “grübelt er manchmal mit der Nase” cümlesi ile hikayenin kahramanlarından biri olan Benjamin’in burnunu karıştırmasını alışkanlık haline getirmesi ve söz konusu cümlede de bunu düşünürken de yaptığı şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca çevirmen Alman dilinde “bazen, arada sırada” anlamlarını karşılayan “manchmal” sözcüğünü cümleden çıkararak, “hepsi bu” şeklinde cümle düzeyinde bir ekleme yapmıştır. Ancak bu ekleme, hedef metinde anlatılmak istenenin ne olduğunu açıklamamakta ve anlam bulanıklığına yol açmaktadır. Metinde “manchmal” sözcüğünün cümleden atılarak “hepsi bu” ifadesinin eklenmesini metnin gerek içerik iletisini, gerekse biçimini bozduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda söz konusu cümlenin “Ben düşünürken ara sıra burnunu karıştırırdı.” Şeklinde hedef dile aktarımı, bir yandan iki dil arasında iletişimsel eşdeğerliliğin kurulması, metnin hitap edilen sosyal grubun seviyesine uygun düzeyde aktarılması, bir yandan da hedef dil ve kaynak dil arasında içerik, dil ve üslup eşdeğerliliğinin sağlanması açılarından daha uygun bir anlatım biçimi olacaktır.

Er hat Mutter geschafft. Sie seufzt, räumt die Terrine vom Tisch und schlägt einen anderen Ton an. Wenn sie es ernst meint, schlägt sie den immer an.

Nun trödel mal nicht. Und mach gleich deine Hausaufgaben. Wenn der Holger kommt, soll er sie nachgucken. Holger ist Bens dreizehnjähriger Bruder. Er ist ein Ass in der Schule und muss dafür gar nicht viel tun. Ben ist längst nicht so gut und Mutter findet, er sei ein Faulpelz. Das ist nicht immer. Doch selbst wenn er sich Mühe gibt, kann die Klassenarbeit in die Hose gehen.

(Härtling:8)

Annesini alt etmişti. Annesi içini çekerek masadaki peynir tabağını kaldırdı. Ses tonu değişmişti. Ciddi bir şey söylediğinde hep değişirdi.

Haydi sallanma bakalım. Git ödevlerini yap. Holger geldiğinde kontrol etsin. Holger Ben'in ağabeyiydi. Okulda bir şampiyondu o. Bunun için çok şey yapması da gerekmiyordu. Ben Holger kadar iyi olamıyordu bir türlü. Annesine göre Ben tembelin tekiydi. Her konuda böyle değildi tabii. Ama ne kadar çalışırsa çalışsın sınavlarda hep yanlış yapıyordu.

(Neydim:7)

Öykünün birinci bölümünden alınan bu kaynak metinde, öykünün kahramanı Benjamin'in annesiyle yaptığı söz yarışının ardından, annesinin Benjamin'e karşı olan tutumu, ağabeyi Holger ve Benjamin'in okul durumlarını anlatan ve karşılaştıran betimsel cümleler yer almaktadır.

Kaynak metnin ilk cümlesi özel bir anlatım ifadesidir. Almanca'da "schaffen" fiili (denotativ) düz anlamlı olarak hedef dilde "yaratmak, var etmek, meydana getirmek, varlığa çıkarmak, oluşturmak, türetmek, ortaya koymak" anlamlarında kullanılan bir sözcüktür (Steuerwald, 1974:462). Edebi metinlerin en önemli özelliğinin mecazlı söylemler, sözcüklerin düz anlamları dışında yan anlamlarıyla

kullanılması, kısaca yazın metnlerinin dilin değişmeceli yapısıyla biçimlendiğini daha önce belirtmiştik. Kaynak dildeki “Er hat Mutter geschafft” ifadesi ise edebi metinlerin değişmeceli söylemlerine örnek olarak karşımıza çıkan bir ifadedir. “schaffen” sözcüğü özgün metinde “usandırmak, bıkkınlık getirtmek” anlamlarında kullanılmıştır (Duden, 1972:570). Metnin bağlamı içerisinde Benjamin’in ağabeyi Holger’le olan çekişmesinin ardından anne kavgacı olarak Benjamin’i ilan eder. Benjamin’de annesine karşı kendini savunma çabasına girer. Çevirmen bu ifadeyi hedef dile “Annesini alt etmişti” olarak aktarmıştır. Hedef dilde “alt etmek” deyimini “ üstün gelmek, yere sermek, yenmek” anlamlarıyla kullanılır (Püsküllüoğlu, 1998: 75). Oysa Benjamin’in annesiyle aralarında geçen konuşmada anne’nin Benjamin’in haklı olduğunu düşünmesi ya da Benjamin’in konuşmalarıyla annesini bastırması gibi bir durumun olmadığı açıktır. Anne Benjamin’in bu tutumundan sıkıldığı için daha fazla bir şeyler söylemek istemez. Bu bağlamda bu ifadenin “Annesini usandırmıştı” şeklinde çevrilmesinin metinsel anlam yönünden daha uygun bir anlatım olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü metnin tek tek dilsel öğelerinin içerdiği anlamdan daha baskın bir değer kapsamaktadır.

Özgün metinde üzerinde durmak istediğimiz başka bir cümlede “Ben ist längst nicht so gut ” ifadesidir. Metinde Ben ve ağabeyi Holger’in okuldaki başarılarından söz eden ifadeler bulunmaktadır. Holger okulda başarılı Benjamin ise tembeldir. Özgün metinden alınan “Ben ist längst nicht so gut” söyleminde “längst” hedef dilde “uzun zamandan beri, çoktan beri, çoktandır” anlamlarıyla kullanılır. Hedef dilde bu anlatım “Ben çoktan beri iyi değildi.”anlamını karşılamaktadır. Oysa hedef dilde bu cümle “Ben Holger kadar iyi olamıyordu bir türlü.” Şeklinde yanlış aktarılmıştır. Özgün metinde Benjamin ve ağabeyi Holger arasındaki rekabet metnin bütünsel anlamından çıkarılmaktadır.

Kaynak metinde altını çizdiğimiz anlatımlardan biride “Doch selbst wenn er sich Mühe gibt, kann die Klassenarbeit in die Hose gehen.” İfadesidir. Burada kaynak dilde kullanılan “ in die Hose gehen” deyimine dikkat çekmek istiyoruz.

Öztürk “Die Widerspiegelung Von Sprichwörtern Und Redewendungen In Deutschen Und Türkischen Übersetzungen” (Atasözlerinin ve Deyimlerin Almanca Türkçe Çevirilere Yansıması) adlı makalesinde “çeviride sorun olarak karşımıza çıkan, kültürlere özgü (tarihsel, sosyo ekonomik, politik ve dinsel) birçok kavram ve elementlerin yanında, Atasözleri ve deyimlerin önemli yer tuttuğunu belirtmektedir” (Durak, 1999:259). Atasözleri ve deyimlerin bir dilden diğerine aktarılmasındaki sorun ise şüphesiz iki dil arasında anlatımda ve biçimde eşdeğerlilik yaratma, özgün metnin estetik değerini hedef dile taşıyabilme (hedef dilde de benzer yapıyla özdeşleştirme) zorluğudur. Özgün metinde kullanılan “in die Hose gehen” deyimine geri döndüğümüzde, kaynak dildeki yapı ile hedef dildeki yapının özdeş yapılar olmadığını görmekteyiz. Edebi metinlerin çevirisinde sıkça rastlanan, mecazlar, imalar, tekerlemeler, atasözleri ve deyimler, bu metinlerin sanatsal yönünü oluşturan yapı taşları, hedef dilde aynı türden yapılarla karşılanmalıdır. Çevirmen bu deymi hedef dile “ sınavlarda hep yanlış yapıyordu” şeklinde düz bir söylem biçimiyle aktarmıştır. Hedef dilde gençlik dönemine yeni adım atan bu çocukların okul ve sınavlarla ilgili çok sık kullandıkları “çuvallamak” ifadesi kaynak dildeki “in die Hose” söylemini karşılayıp, eşdeğer bir anlatım oluşturabilir.

Die Aufgaben kommen ihm noch schwerer als sonst vor.

(Härtling:10)

Sorular her zamanki gibi zor geldi.

(Neydim:8)

Özgün metinden aldığımız bu cümlelerin metnin genel bağlamı içinde anlamsal göndergesini, hedef dile nasıl aktarıldığını ve sonuçlarını analiz etmeye çalışacağız.

Kaynak dilden hedef dile yapılan bu çeviride cümle düzeyinde yanlış bir aktarım söz konusudur. Kaynak cümledeki “die Aufgaben” sözcüğü hedef dilde “ödev, görev, vazife, problem, mesele, dava” anlamlarına gelmektedir (Steuerwald, 1974:52). Metnin bağlamı içerisinde “die Aufgaben” sözcüğünün anlam iletilisine baktığımızda hikayenin kahramanlarından birisi olan Benjamin’in matematik ödeviyle uğraştığını, dolayısıyla da çevirmenin “die Aufgaben” sözcüğünü hedef dile “Sorular” ifadesiyle aktarmasını uygun buluyoruz. Yine kaynak cümlede ki “schwer” sözcüğü hedef dilde “ağır, zor, güç” anlamlarına gelmektedir (Steuerwald, 1974:482). Kaynak dilde “schwer” sözcüğünün “noch schwerer als” biçiminde bir yapıyla kullanılması hedef dilde “daha zor” anlamını karşılamaktadır. Oysa hedef dile “Sorular her zamanki gibi zor geldi.” Şeklinde aktarılan kaynak dil cümlesi “Soruların zorluğunun Benjamin için her zaman olduğundan bir farkı yoktu” anlamını vermektedir. Metnin bağlamı içerisinde kaynak cümlelerin anlamsal göndergesine baktığımızda Benjamin okulda çokta başarılı olmayan, ders çalışmayı pek sevmeyen bir öğrencidir. Benjamin’i o gün ev ödevleri daha da zorlamaktadır. Çünkü kafasında olan tek şey Anna’dır ve onu bir türlü kafasından atamamaktadır.

Söz konusu cümlelerin Türkçe’ye “Ödevler ona her zamankinden daha zor geldi” şeklinde ifade edilmesi biçim ve içerik açısından iki dil arasında eşdeğerliliğin sağlanmasına olanak verecektir. Gerek metnin bağlamı içerisinde, gerekse cümlelerin anlam iletilisinin hedef dile en doğru biçimde aktarılmasını sağlayacaktır.

Erst heulst du fast und jetzt-

(Härtling:11)

Önce ağlamaya kalkıyorsun, sonra şu yaptığın işe bak.

(Neydim:9)

Kaynak dilden hedef dile çevrilen bu cümle, “çevirinin mantıksal sorunlarından eksiltilmiş tam çevirme sorununa” (Durak, 1999:247) örnek teşkil etmektedir. Özgün metinde Benjamin’in duygularının Anna yüzünden karmakarışık olduğunu sezinlemekteyiz. Ben’in ağabeyi Holger ise bu durumu anlamakta ama yine de Benjamin’in üzerine gitmektedir. Özgün metinden alınan bu cümle ise Benjamin ve ağabeyi Holger arasında geçen bir çekişme sürecinde, ağabey Holger’in Benjamine söylediği sözlerden biridir.

Kaynak cümlede “heulen” sözcüğü hedef dilde (denotativ) düz anlamlı olarak hayvanlar için “ulumak” anlamında kullanılır. Aynı zamanda bu sözcüğü yergili bir söylem olarak insanların “ağlaması, feryat etmesi” yerine kullanılan mecazlı bir ifadedir (Steuerwald, 1974:291). Çevirmen zaten hedef dile bu ifadeyi olması gerektiği gibi çevirmiştir. Kaynak dilde ki “fast” sözcüğünü ise “önce” olarak hedef dile aktarmıştır. Bu ifadenin de hedef dildeki anlamı karşıladığını düşünmekteyiz. Ancak bize göre sorun teşkil eden sözcük cümleye “und” ile bağlanan “jetzt” sözcüğüdür. Kaynak dildeki bu sözcük hedef dilde bilindiği üzere “şimdi, bu anda, o anda” anlamlarına denk düşmektedir. Üstelik yazar bu kelimeyi bir yan cümle olarak kullanmış ve bu sözcükle yorumunu okuyucuya bıraktığı açık uçlu bir ifade şekline dönüştürmüştür. Neydim ise bu ifadeyi kendi yorumlamıştır. Bunu yaparken de “jetzt” sözcüğünü hedef cümlede atarak yerine “sonra şu yaptığın işe bak.” Şeklinde bir ekleme yapmıştır. Ayrıca çevirmenin cümleden attığı diğer bir sözcüğün de “und” bağlacı olduğunu görmekteyiz. Hedef dilde iki cümleyi birbirinden ayırmak için virgül kullanmış ve özgün metnin dilbilgisel kurallarını ve noktalama işaretlerini göz ardı etmiştir.

Özgün metin ve çeviri metin arasında içerik ve biçim eşdeğerliliğinin kurulabilmesi için, bize göre kaynak dil cümlesi hedef dile “ Az önce ağlayacak haldeydin, ya şimdi...” olarak aktarılmalıdır.

Was kann man machen, sagte Bernhard nach der Schule.

(Härtling:14)

Ne yapabiliriz ki! Dedi Bernhard okuldan sonra.

(Neydim:12)

Bu örneğimizde kaynak dildeki tümce öğelerini tek tek hedef dilde nasıl karşılandığından yola çıkarak anlamın cümle düzeyinde kabul edilebilir bir eşdeğerlilikle verilip verilmediğini belirginleştirelim.

Hikayenin bu bölümünde Anna'nın sınıfa yeni gelen bir öğrenci olduğundan ve çektiği zorluklardan bahsedilmektedir. Sınıftakiler onu kolay aralarına almak istemezler. Özgün metinden alınan kaynak dil cümlesi ise Anna'nın yeni sınıfındaki arkadaşları Katja ve Bernhard arasında geçen diyalogtan bir bölümdür.

Kaynak dil cümlesinde “Was kann man machen” ifadesine baktığımızda, yazarın bu ifadeyi okuyucuya “passiv” Türkçe’de “edilgen çatı” olarak bilinen bir yapıyla aktardığını görürüz. Burada anlatım biçimini edilgen hale dönüştüren sözcük ise “man” sözcüğü olmuştur. Türkçe’de “Ne yapabiliriz ki!” ifadesiyle edilgen çatılı eylemin etken hale dönüştürüldüğünü görmekteyiz. Çocuk yazını, diğer bütün yazın türlerinden kullanılan dil yönünden ayrılır. Bu yüzden çocuk edebiyatı yazarlığı ayrı bir yazarlık biçimi olarak görülür. Çocuk yazının dil ve anlatım özelliklerinden biride, akıcılığı sağlamak için değişik zaman kiplerine yer verilmemesidir. “Çocuk yazınında dil ve anlatım özelliklerini irdeleyen Sever (1995:15) “edilgenden çok etken çatılı eylemler yeğlenmelidir” şeklinde görüş bildirerek, dil ve anlatımın çocuğun algılama düzeyine uygun şekilde yapılanması gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu suretle de yazarın biçeminden uzaklaşma kaçınılmazdır.

Kaynak dildeki “nach der Schule” öbeği ise “okuldan sonra” ifadesi kullanılarak aktarılmıştır. Bu ifadenin yerine “okuldan çıktıktan sonra” ifadesinin dilde anlaşılması daha kolay bir anlatım olarak verilebileceğini düşünmekteyiz.

Sie kamen zu spät aus der Pause. Herr Seibmann machte keinen Zirkus wie sonst, sondern sah Ben und Anna nur prüfend an.

(Härtling:17)

Tenefüsten çok geç dönmüşlerdi. Bay Seibmann her zamanki gibi söylenmedi. Yalnızca Ben’le Anna’ya inceler gibi baktı.

(Neydim:15)

Kaynak metinden alınan bu bölümde “ Herr Seibmann machte keinen Zirkus wie sonst, sondern sah Ben und Anna nur prüfend an.” İfadesinde özellikle “ Zirkus” sözcüğünün cümleye kattığı anlam ve kaynak dil ile hedef dil arasında metnin bağlamı içerisinde içerik ve biçim yönünden bir eşdeğerliliğin kurulup kurulamadığını irdelemeye çalışacağız.

Bay Seibmann Benjamin ve Anna’nın sınıf öğretmenidir. Anna ve Ben okulun bahçesinde konuşmaya dalarak ders zili çaldığını unutmuşlardır. Sınıfa girdikleri andan itibaren ki olay örgüsü ise, özgün metinden aldığımız bay Seibmann’ın, Anna ve Benjamin’e karşı olan tutumunu anlatan betimsel bir cümle ile başlar.

“Der Zirkus” sözcüğü hedef dilde “Cambazhane, sirk, gürültü patırtı, heyecan, telaş” gibi anlamlara gelmektedir (Steuerwald, 1974:635). Hedef dilde kullanılan “söylenmedi” ifadesinin içerik açısından yanlış bir ileti olduğunu söyleyemeyiz ancak Kayayerli’nin de vurguladığı gibi, edebi metnin çevirisinde eşdeğerliliğin hedef dilde de çağrışım yaptıran anlamlarla sağlanması, metnin fonksiyon etkisi açısından önem taşır” (Kayayerli, 1993:216). Kaynak dilde kullanılan “ der Zirkus machen” ifadesi hedef dilde “gürültü patırtı etmek, kargaşa çıkarmak” anlamlarında kullanılmıştır. Bu yüzden hedef dildeki “söylenmedi” şeklindeki bir aktarımında eşanlamli bir aktarım olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda göz ardı edilemeyecek nokta özgün metnin okuyucudaki etkisini hedef dil

metnin okuyucusuna taşımak olacaktır. Böylece iki dil arasında içerik açısından sağlanan eşdeğerliliği biçimsel açıdan da sağlayabiliriz.

Özgün metindeki bu cümlenin hedef dile “Bay Seibmann her zamanki gibi şamata etmedi.” Şeklinde aktarılması yalnız iletişim içeriğini değil, sözcük, söz dizimi ile kendine özgü anlatımı, çeviride benzer bir estetikle verebilmek eşdeğerliliğini de korur.

Das Diktat verhau ich, dachte Ben. Ganz bestimmt. Die Stimme von Herrn Seibmann war plötzlicg ganz nah: Benjamin Körbel, schläfst du oder wachst du?

(Härtling:18)

Yazılım berbat geçecek diye düşündü Ben. Bundan kesinlikle eminim. Birden bay Seibmann tepesinde bitti: Benjamin Körbel uyuyor musun yoksa uyanık mısın?

(Neydim:15)

Bu örneğimizde kaynak metinde bulunan “Die Stimme von Herrn Seibmann war plötzlicg ganz nach:” cümlesinin metnin bağlamı içerisindeki anlamını ve kaynak dil cümlesinin hedef dilde nasıl verildiğini açıklamaya çalışacağız.

“Die Stimme” hedef dilde düz anlamlı (denotativ) olarak “ses, seda” (Steuerwald, 1974:516) gibi anlamlara gelmektedir. Özgün metindeki bu sözcüğün hedef dilde yer almadığını görmekteyiz. “ ganz nah” sözcükleri ise hedef dilde birlikte kullanıldıklarında “yakınlaşma” anlamı taşımaktadır. Oysa hedef dilde cümle “Birden bay Seibmann tepesinde bitti.” Şeklinde aktarılmıştır. Hedef dilde “tepesinde bitmek” deyimini “ hiç beklemediği bir zamanda yanına gelmek” ya da “hiç istemediği halde birinin yanına gelip ondan ayrılmak istememek, türlü isteklerle onu rahatsız etmek.” Anlamlarında kullanılır (Püsküllüoğlu, 1998:745). Hedef dilde böyle bir aktarım için “die Stimme” sözcüğünün çıkarılması ise kaçınılmaz olmuştur. Çevirmen çeviri yapabilmek için birimlere değerler yüklemek zorundadır, ama bunu gerçekleştirmesi durumunda gerçek anlamda aktarım güçlüklerini yaşayacaktır ve bu aşamada yitim kaçınılmazdır. Kurultay (1992:118) yitim kavramını “kaynak metinde bulunan bir ögenin erek metinde yer almaması” olarak tanımlar.

Edebi metinlerin çevirisinde, özgün metindeki estetik etkinin hedef dilde sağlanmasının, içeriğin dışında yazarın üslubunun, anlatım biçiminin kısaca kaynak dil metninin biçiminin, hedef dilde eşdeğerli olarak verilmesinin yazın çevirisinde önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Bize göre tüm bu bilinen ilkelere göre ve hedef

dilin dil kullanımsal özellikleri göz önünde bulundurularak “ Birden bay Seibmann’ın sesi beynine işledi” şeklinde hedef dile aktarımı, hem yitimsiz bir çeviri hem de iki dil arasındaki içerik ve biçim eşdeğerliliğini kurmak için olumlu bir aktarım olacaktır.

Er brachte mit seiner Eile alles durcheinander.

(Härtling:19)

Acelesi yüzünden sabah düzenini alt üst etmişti.

(Neydim:16)

Özgün metnin bu cümlesi, kaynak metin bağlamı içerisinde Benjamin'in babası için kafasından geçirdiği düşüncelerden biridir. Benjamin babasını sevmekte ancak işe geç kalmamak için evde gergin bir ortam yaratması Benjamin'i kızdırmaktadır.

Kaynak metindeki bu cümlede geçen “durcheinanderbringen” fiili “alles” sözcüğü ile birlikte kullanıldığında hedef dilde “ortalığı birbirine katmak anlamına gelmektedir (Steuerwald, 1974: 158-159). Bu fiilin hedef dilde çevirmenin kullandığı “altüst etmek” anlamı ile eşanlamlı söylemlerdir. Ancak hedef dil metninde çevirmen kaynak dildeki “alles” sözcüğünü “sabah düzenini” olarak çevirerek açıklayıcı bir ekleme yapmıştır. Böylece “alles” sözcüğünü cümleden çıkarmıştır. Vermeer'e göre (1991:48) “çevirmen yorum, ekleme, atma yapmamalıdır.” Cümleye eklenen gereksiz sözcükler ve çıkarmalar içerik ve biçim eşdeğerliliğini bozar.

Hedef dile yapılan bu aktarımda metnin bağlamı içerisinde aynı zamanda kullanılan gizli özne nedeniyle cümle düzeyinde bir anlam karışıklığı olduğunu düşünmekteyiz. “Acelesi yüzünden sabah düzenini alt üst etmişti ” cümlesinde babasının kendi sabah düzenini bozduğu düşüncesinin de anlaşılabilirliği görülmektedir. Bu cümleden böyle bir anlam çıkarılması da yine “sabah düzenini” sözcük öbeğinden kaynaklanmaktadır. Kaynak cümlelerin hedef dile “Aceleyle ortalığı birbirine katmıştı” ya da hedef dilin kalıplaşmış dil kullanımsal özellikleri göz önünde bulundurularak “Aceleyle her şeyi karman çorman etmişti” şeklinde aktarılmasının eserin bağlamı içerisinde içeriğin tam olarak iletilmesi ve biçimsel eşdeğerliliğin kurulması için uygun bir aktarım olacağını düşünmekteyiz.

Vater kam ziemlich kaputt nach Hause. Er wollte erst gar nicht reden.

(Härtling:26)

Babası eve yorgun argın döndü. Ağzını açacak takati yoktu.

(Neydim:24)

Bu örneğimizde kaynak metindeki “Er wollte erst gar nicht reden.” Cümlesinin hedef dile aktarımında, çevirmenin söylem biçimini ortaya koymaya çalışacağız.

Benjamin’in babası işten eve gelmiştir. Metnin bağlamı içerisinde babanın durumuna ilişkin betimsel cümleler yer almaktadır. Kaynak dilde değerlendirmeye aldığımız “Er wollte erst gar nicht reden” ifadesi ise bu betimsel cümlelerden biridir. Çevirmen bu kaynak dil cümlesini Türkçe’ye “Ağzını açacak takati yoktu” şeklinde aktarmıştır. Bu ifade hedef metnin okuyucusu tarafından kuşkusuz yabancı bir söylem biçimi değildir ve çevirmen bu cümleyi aksine Türkçe’nin yerleşik dil kullanımsal biçimine eşdeğer bir anlatımla aktarmıştır. Bunu yaparken de özgün metin ve hedef metin arasında sözcük ve söz grupları düzeyinde bir eşdeğerliliği önemsememiştir.

Kaynak dil metnindeki “wollen” yardımcı fiili hedef dilde “istemek, arzu etmek, niyet etmek” gibi düz anlamlı (denotativ) olarak kullanılmıştır. Yine kaynak dil metnindeki “gar nicht” ifadesi ise bilindiği üzere olumsuzluk bildirmek için kullanılmış sözcük öbekleridir. Hedef dilde “konuşmak, söylemek, bahsetmek” anlamlarına denk düşen “reden” eylemi ise kaynak dil cümlesinde düz anlamıyla kullanılmış bir sözcüktür. Gerek kaynak ve hedef dil arasında dil kullanımsal eşdeğerliliği sağlamak, gerekse kaynak dil metninin dil ve üslubuna eşdeğer bir anlatım yaratabilmek için kaynak dil cümlesinin Türkçe’ye “ Tek kelime bile etmek istemedi.” şeklinde çevrilmesini daha uygun bir aktarım olarak düşünmekteyiz.

Nun war Holger dran. Ben sah ihm an, dass er was auf der Pfanne hatte. Holger holte tief Luft. Er spielte sich scheusslich auf. Ben hatte eine Freundin. Das hat er mit selber erzhlt.

(Hrtling:26)

Sıra Holger’e gelmişti. Ben onun bir şeyler tasarladığını anladı. Holger derin bir nefes aldı. Korkunç poz yapıyordu. Ben’in bir kız arkadaşı var. Kendisi anlattı bana.

(Neydim:24)

Kaynak dil cümlesi ve hedef dil cümlesi arasındaki biçem farkını analiz edeceğimiz bu örnekte, metnin bağlamı içerisinde Benjamin’in babasının her zamanki gibi işten eve döndükten sonra, annesi, Holger ve kendine gününün nasıl geçtiğini, yeni bir şeyler olup olmadığını sorduğunu görmekteyiz. Ama Holger’in bu kez Ben ile ilgili söyleyecek gerçekten heyecanlı bir şeyleri vardır. Altını çizerek dikkat çekmek istediğimiz kaynak dil cümlesi ise bunu yazarın biçemiyle okuyucuya sunar.

Kaynak dil cümlesini sözcüğü sözcüğüne parçalara ayıracak olursak “die Pfanne” sözcüğünün hedef dilde düz anlamlı (denotativ) olarak “Tava” kavramını anlamsal olarak karşıladığını görürüz. “dass er was auf der Pfanne hatte” ifadesini hedef dile sözcüğü sözcüğüne çevirdiğimizde ise “tavasında bir şeyler olduğunu” şeklinde hedef dilde mecazlı ancak dil kullanımsal eşdeğerliği olmayan bir ifade ile karşılaşmaktayız. Çevirmen bu ifadeyi hedef dile “bir şeyler tasarladığını” olarak aktarmıştır. Çevirmenin bu biçemi anlam iletisi bakımından yanlış bir söylem olmasa da özgün metnin yazarının biçeminden de uzak kalmıştır. Çevirmenin bu noktada yazarın sanatsal söyleminden uzaklaşması, metnin hedef dilde estetik değeri yeniden yaratılamadığının, çevirmen ve yazarın arasında eşdeğerli bir anlatımın kurulamadığının göstergesidir.

Bize göre kaynak dil cümlesi, hedef dilin yerleşik dil kullanım kalıpları içinde, özgün metnin yazarının mecazlı söylemine yakın eşdeğer “ Ben onun bir şeyler yumurtladığını anladı.” gibi bir ifade ile hedef dilde karşılanmasını özellikle biçimsel açıdan eşdeğerliliğin kurulması için daha uygun bulmaktayız.

Als er schon die Tür hinter sich zuziehen wollte, rief Mutter: Übrigens, zu Pfingsten kommt Onkel Gerhard für drei Tage.

(Härtling:29)

Kapıyı kaparken annesi ardından seslendi. Biliyor musun, tatilde Gerhard Amca gelecek, üç günlüğüne.

(Neydim:26)

Kaynak dil metninden aldığımız bu örnek metinde “Übrigens, zu Pfingsten kommt Onkel Gerhard für drei Tage.” Cümlesinin hedef dile çevirisinde önemli bulduğumuz noktalara değineceğiz.

Annesi Benjamin’e Anna ile ilgili sorular sormaktadır. Bu Benjamin’in pek de hoşuna gitmez ve tek isteği bir an önce odayı terk etmektir. Odadan çıkmak isterken annesi Benjamin’e seslenir.

Metnin bağlamı içerisinde kaynak dil cümlesine baktığımızda dikkatimizi ilk “übrigens” ifadesi çekmektedir. Bu sözcük hedef dilde “zaten, esasen, birde, hem de” anlamlarını karşılamaktadır (Steuerwald, 1974:555). Kaynak metinle çeviri metni karşılaştırdığımızda bu sözcüğün “Biliyor musun,...” ifadesiyle verildiğini görmekteyiz. Metnin bağlamı içerisinde Annesinin Benjamin’e bir konuşmanın ardından seslenip tekrar söze başlaması, kaynak dildeki bu sözcüğün “birde” şeklinde verilmesinin daha uygun bir ifade olduğunu göstermektedir. Dikkatimizi çeken diğer bir sözcük ise “das Pfingsten” sözcüğüdür. Hristiyanların dini bir bayramı olan Yortu’ya verilen bu isim hedef dile “tatil” olarak çevrilmiştir. Burada söz konusu olan zorluk daha öncede söz edildiği gibi “yabancı bir kültürü, bir başka kültür içine yerleştirme çabasıdır.” Boztaş “Çeviride Eşdeğerlilik ve Dilbilim” adlı makalesinde “dil olgusunun sürekli olarak kültürel ve toplumsal olaylardan kaynaklanan kalıplar sunduğunu, bunun ise her toplumun kendine özgü bir yaşayış, bir düşünce tarzı, bir uygarlık geçmişi olmasından kaynaklandığını” vurgulamaktadır (Boztaş, 1992: 252).

Öte yandan dinsel olguların bir dilden diğerine çevrilmesinde, gerçek anlamların kavramların içinde saklı olduğu ve sözcüklerin bunun için yetersiz olacağını belirten Bozkurt ve Coşkun (1982:8) “**Christmas** ya da **Noel**, Hristiyan dünyasının temel “bayram” larından biri. Burada *bayram* sözcüğünü tırnak içine almak gerekebiliyor: çünkü bu sözcüğün içinden çıktığı kültürle ilgili çağrışım ve yan anlamlarından hiçbirisi Noel için söz konusu değildir” şeklinde görüşlerini belirtmektedirler. Gerçektende bu kavramların yerine başka bir kültürde kullanılan hiçbir benzer kavram, o kültürü yaşayan insanlarda uyandırdığı etkiyi uyandıramaz.

Analizini yaptığımız kaynak metin cümlesinin, anlamsal ve içeriksel bütünlüğünü bozmamak için hedef dile “Birde, yortu bayramında Gerhard Amca gelecek üç günlüğüne.” Şeklinde çevrilmesi yitimsiz bir kültür aktarımına olanak verecektir.

Hau ab, sagte Ben.

Warum denn? Fragte Jens.

Willst du k mpfen? Fragte Ben zur ck.

Du hast ja einen Knacks, sagte Jens und verzog sich in den Laden.

(H rtling:30)

Git buradan, dedi Ben.

Niye ki? Diye sordu Jens.

Kavgamı istiyorsun? dedi Ben.

Sende bir gariplik var, dedi Jens ve d kkannn içinde kayboldu.

(Neydim:27)

 zg n metinden aldığımız bu örnek bölümde “ Du hast ja einen Knacks sagte Jens” cümlesinin anlamsal göndergesini ve metnin bağlamı içerisinde ne gibi bir öneminin olduğunu açıklamaya çalışmakla birlikte çevirmenin özgün metnin cümlesini hedef dile nasıl  evirdi ini   z mleye çalışacağız.

Metnin olay örgüsü şöyle gerçekleşir: Benjamin Anna’dan gerçek anlamda hoşlanmaktadır. Ama bunun başkaları tarafından bilinmesini istemez. Okul çıkışında pastanenin girişine saklanıp Anna’nın oradan geçmesini bekler. Böylece Anna’nın peşine takılıp onunla eve kadar y r yebilecektir. O sırada sınıfın en obur çocuğu Jens pastaneden şekerleme almaya gelir. Benjamin yolun karşı tarafında Anna’yı görür ama tek sorun Jens’in oradan gitmesidir.

Burada özellikle üzerinde durmak istediğimiz sözcük kaynak dilde kullanılan “der Knacks” s zc  u olacaktır. “Der Knacks” hedef dilde (denotativ) düz anlamlı olarak “ atlak, yarık, zarar ve arıza” anlamlarına gelmektedir (Steuerwald, 1974: 331). Metnin bağlamı içerisinde bu s zc  n sözlük anlamının dışında yan anlamsal bir ifade şeklinde kullanıldığı açıktır. Kaynak dilde “einen Knacks haben” özel bir anlatım ifadesi olarak hedef dilde “deli, çılgın, aklını oynatmış olmak” anlamlarında

mecazlı bir kullanımdır (Duden, 1972:387). Çevirmen özgün metindeki bu cümleyi “Du hast ja einen Knacks sagte Jens.” hedef dile “ Sende bir gariplik var dedi Jens” olarak çevirmiştir. Çevirmenin böyle bir aktarım yapmasını, cümleyi yalnızca metin bağlamı içerisinde değerlendirmesinden kaynaklı olduğunu düşünmekteyiz. Çevirmen gerçektende metin düzeyinde bir eşdeğerlilik elde etmiştir. Bu ilişkinin dil göstergeleri bakımından kurulamadığını düşünmekteyiz. Edebi metinlerin çevirisinde önem taşıyan, yazarın üslup ve anlatım özelliklerine bağlı kalarak kısaca yazarın biçimini bozmadan içerikteki bilgiyi okuyucuya iletmeektir. Örneğin, “Yüreği yanmak” ifadesi “ çok üzölmek” ifadesiyle eşanlamlı olarak düşünölse de bu ifade ilk anlatım biçiminin yarattığı etkiyi yaratmaz ve sonuçta yeterli bir çeviri elde edemeyiz.

Bize göre kaynak dil cümlesi “Du hast ja einen Knacks sagte Jens.” Hedef dile “ Sen aklını oynatmışsın” ya da “ Bir tahtan eksik galiba dedi Jens.”şeklinde aktarılması daha olumlu bir çeviriye imkan sağladı.

Bernhard manzarayı aklına getirip getirip gülüyordu.

(Neydim:38)

Yukarıda verilen hedef dil cümlesi kaynak metinde olmayan cümlelerden biridir. Metnin bağlamı içerisinde Ben ve arkadaşı Bernhard, Ben’lerin bahçesinde su hortumu ile oyun oynarlar. Bu sırada Bernhard’ın aklına bir fikir gelir. Ben’lerin yan komşusu bay Leibel’lere kötü bir şaka yapmak. Bay Leibel’lerin çöp bidonunu ağzına kadar su ile doldurmak.

Örnek olarak hedef dilden aldığımız “ Bernhard manzarayı aklına getirip getirip gülüyordu.” Hedef dil cümlesi kaynak metinde bulunmayan ancak çevirmenin Türkçe’de kendi yorumuyla çeviri metne eklediği bir ifadedir. Çevirmen kuşkusuz bu yola hedef dilde anlatımı güçlendirmek ve çeviri metinde kendi izlerini bırakabilmek için başvurmuştur.

Herr Leibel schritt stolz über den Kies.

(Härtling:45)

Bay Leibel gururlu bir şekilde geçip gitti.

(Neydim:41)

Kaynak dil cümlesi hedef dile sözcük düzeyinde çıkarma yapılarak çevrilmiş örnek bir cümledir.

Bay Leibel Benjamin'lerin yan komşusudur. Benjamin ve arkadaşı Bernhard Bay Leibel'lere küçük bir oyun oynarlar. Bay Leibel ise Benjamin'i şikayet etmek için annesine gelir ve onunla konuşur. Özgün metinde bu şekilde gelişen olaylar ardından yazar, örnek olarak incelediğimiz “ Herr Leibel schritt stolz über den Kies” ifadesini kullanmıştır.

Kaynak dil cümlesinde dikkatimizi çeken ifade “über den Kies” ifadesidir. Çünkü çeviri metinde bu ifadenin kullanılmadığını ve cümleden atıldığını görmekteyiz. “Kies” sözcüğü hedef dilde sözlük anlamına göre “iri kum, çakıl” anlamlarında kullanılmaktadır (Steuerwald, 1974:326). “Über den Kies” ifadesi ise metnin bağlamı göz önüne alınarak “çakıl yolda” olarak hedef dile aktarılabilir. Çevirmenin bu sözcük öbeğini hedef dile aktarmaması, cümleden çıkarması, cümleyi anlamsal ve biçimsel bütünlükten koparmıştır. Oysa yazınsal metinlerde çevirmenin zorlu görevi, yazarın biçimine, anlatımın içeriğine eşdeğer yapıları çeviri metinde ekleme, atma, yorum yapmadan bulmaktır.

Söz konusu kaynak dil cümlesinin “Bay Leibel gururlu bir şekilde çakıl yolda yürüyordu.” Olarak çevrilmesi çeviri metinde özgün eserin estetik değerini korumak adına yararlı bir yaklaşım olacaktır.

Doch Holger hatte so gute Laune wie Ben, schimpfte nicht weiter, sondern liess eine Papierschwelbe über den Rasen fliegen.

(Härtling:54)

Holger de Ben gibi çok keyifliydi. Karşılık olarak bir şey söylemedi, ama kağıt uçağını çimlere doğru uçurdu.

(Neydim:49)

Bu örneğimizde özellikle “...schimpfte nicht weiter, sondern liess eine Papierschwelbe über den Rasen fliegen.” İfadesinin metnin bağlamı içerisindeki anlamsal göndergesini ve hedef dil arasında içerik ve biçim yönünden bir eşdeğerlilik ilişkisinin kurulup kurulamadığını ortaya koymaya çalışacağız.

Ben o gün Anna’ların evine yemeğe davetlidir. Bu yüzden çok mutludur. Aynı günün sabahında Ben ve ağabeyi Holger’in bahçedeki konuşmalarından bahseden metnin bu bölümde ilk göze çarpan “schimpfen” sözcüğünün anlamsal göndergesinin hedef dilde “karşılık olarak bir şey söylemedi” olarak verilmesidir. “schimpfen” sözcüğü kaynak dilde “birine, bir şeye küfretmek, sövüp saymak ve bir şeyden dolayı şikayet etmek, sızlanmak, yakınmak” anlamlarına gelmektedir (Steuerwald, 1974:469). Metnin bağlamı içerisinde Ben ve Holger’in arasında sürekli bir çekişme vardır. Zaman zaman birbirlerini kızdıracak türden yakıştırmalar da yaparlar. Bu bağlamda “schimpfen” sözcüğüne eşdeğer bir anlatımın hedef dilde “küfretmek” olduğu açıktır. Oysa çevirmen bu sözcüğü hedef dile “karşılık olarak bir şey söylemedi.” Olarak çevirmiştir.

Diğer dikkat çeken bir noktada “ über den Rasen” ifadesinin Türkçe’ye aktarımıdır. “über” ön takısı (präposition) hedef dilde “ üzerine, üzerinde” anlamlarıyla karşılanır. Çeviri metinde bu ifade kullanılmadığı için “çimlere doğru” ifadesi anlam kaymasına yol açmıştır.

Sözcük, sözdizimi, yazarın anlatım biçimi ve içeriğin hedef dile eşdeğer bir anlatımla verilmesi için bize göre özgün metnin “Holger de Ben gibi çok keyifliydi, artık küfretniyordu, aksine kâğıttan uçağını çimenler üzerinde uçuruyordu” olarak çevrilmesi uygun bir aktarım biçimi olurdu.

Ben gab sich einen Ruck. Von nun an ging alles wie am Schnürchen. Er badete sich ausgebieg. Er wusch sich die Haare.

(Härtling:54)

Ben yerinden fırladı. O andan itibaren her şey bir film şeridi gibi akıp gitti. Tepeden tırnağa iyice yıkandı. Saçlarını taradı.

(Neydim:49)

Özgün metinden alınan bu bölümden “Von nun an ging alles wie am Schnürchen” cümlesi ile bu cümlenin hedef dile nasıl aktarıldığını ve bunun sonuçlarını vermeye çalışacağız.

Hikayenin kahramanlarından biri olan Benjamin, Anna ile o gün görüşmek için sözleşmiştir. Bunun için hazırlanması gerekmektedir. Özgün metinde yer alan “Von nun an ging alles wie am Schnürchen” cümlesi ise Benjamin’in hiçbir engelle karşılaşmadan tüm hazırlıklarını yaptığını anlatan betimsel bir cümle, aynı zamanda özel bir anlatım ifadesidir. Kaynak dilde “wie am Schnürchen gehen” ifadesi hedef dilde “ saat gibi işlemek” (Steuerwald, 1974:477) anlamını vermektedir. Saat gibi işlemek deyimi ise yine hedef dilde “ hiç aksamadan, tam bir dakiklikle, düzgünlükle çalışmak, işlemek” anlamlarında kullanılır (Püsküllüoğlu, 1998:677). Çevirmen metnin bağlamı içerisinde “ bir film şeridi gibi” ifadesini kullanmıştır. Bu ifadenin kullanılmasını, çevirmenin hedef dilin geleneksel dil kullanımlarını dikkate almasına bağlayabiliriz. Ancak metnin genel bağlamını düşündüğümüzde “ O andan itibaren her şey bir film şeridi gibi akıp gitti” ifadesinin hem metin hem de cümle düzeyinde eşdeğerliliği sağlayan bir aktarım olmadığı açıktır. Bu ifade yaygın olarak hedef dilde “uzun bir zaman dilimi içinde gerçekleşen olguların, kısa bir süre içinde hafızadan geçmek suretiyle hatırlanması” anlamını karşılayan bir ifade biçimidir. Oysa söz konusu kaynak cümlenin “ O andan itibaren her şey saat gibi işledi.” ya da hedef dilin dil kullanımsal özelliklerine uygun bir anlatım tarzı ile, kaynak dilin okuyucusunda uyandırdığı etkiyi hedef dilde de yaratabilmek adına, ifadenin “ O

andan itibaren her şey tereyağından kıl çeker gibi gitti.” olarak aktarılması hedef dilinde yaratıcı bir biçimde kullanılmasına imkan sağlayacaktır.

Er nickte, kaute, die Nase schmerzte. Kutteln. Mutter sagte immer, sie könnte alles kochen und essen, bloss Kutteln nicht.

(Härtling:58)

Başıyla onayladı, lokmasını çiğnedi. Burnu acıyordu. İşkembe. Annesi her yemeği pişirip yiyebileceğini söylerdi. Ama işkembeyi asla pişiremezdi.

(Neydim:53)

Bu örneğimizde kaynak dil metninin, nasıl bir anlamsal gönderge ile hedef dile çevrildiğini irdelemeye çalışacağız.

Anna'lara yemeğe giden Benjamin daha önce hiç yemediği bir yemeği yemektedir. Bu yemeğin tadına oldukça yabancıdır. Metnin bağlamı içerisinde de Benjamin'in o anki durumuna ilişkin betimsel cümleler yer almaktadır. Bu cümlelerden biri olan örnek cümlemizde ilk olarak göze çarpan ifadenin "die Nase schmerzen" olduğunu görmekteyiz. "schmerzen" fiili hedef dilde düz anlamlı olarak "ağrımak, acımak, sızlamak, sancımak" anlamlarında kullanılmaktadır (Steuerwald, 1974:475). Çevirmen "die Nase schmerzen" ifadesini hedef dile "burnu acımak" şeklinde çevirmiştir. Bu ifade şekli metnin bağlamına göre, Türkçe'nin dil kullanımsal özelliklerine göre yaygın olarak kullanılmayan, anlatım bakımından dil mantığına aykırı olan bir anlatım biçimidir. Türkçe'de "burnu sızlamak" olarak kullanılan bu ifade ayrıca kaynak dilde kendisinden önce gelen sözcük grubundan virgülle ayrılmışken, hedef dilde bağımsız bir cümle olarak verilmiştir.

Öte yandan kaynak dilde "Mutter sagte immer, sie könnte alles kochen und essen, bloss Kutteln nicht." Cümlesinin hedef dile aktarımında cümle düzeyinde yanlış bir aktarımın söz konusu olduğunu görmekteyiz. Hedef dile "Annesi her yemeği pişirip yiyebileceğini söylerdi. Ama işkembeyi asla pişiremezdi." Olarak çevrilen kaynak dil cümlesinden Benjamin'in annesinin işkembeyi pişiremediği için yiyemediği anlamı çıkmaktadır. Oysa kaynak dil cümlesinde böyle bir anlam iletisi

yoktur. Kaynak dil cümlesi hedef dilde “Annesi her zaman işkembe hariç her yemeği pişirebileceğini ve yiyebileceğini söylerdi.” Anlamını karşılamaktadır. Çevirmen kaynak metnin içeriğini hedef dile yanlış bir iletiyle çevirmiş, aynı zamanda özgün metnin biçimsel özelliklerine, sözcük dizimine bağlı kalmamıştır.

Kaynak ve hedef dil arasında biçim ve içerik açılarından eşdeğerliliği sağlayabilmek için cümlenin “Başıyla onayladı, lokmasını çiğnedi, burnu sızlıyordu. İşkembe. Annesi her zaman işkembe hariç her yemeği pişirebileceğini ve yiyebileceğini söylerdi.” Olarak çevrilmesi özgün metnin orijinalliğini bozmadan çeviri bir metin oluşturmamıza imkan sağlayacaktır.

Auf dem Regal lagen ein Paar Mickymaushefte.

(Härtling: 59)

Rafta birkaç tane Varyemez Amca kitabı duruyordu.

(Neydim:54)

Kaynak dil metninden alınan bu cümle, sözcük düzeyinde yanlış çevrilmiş bir örnek teşkil etmektedir. Anna Ben'i gizli kulübesine götürmüştür. Ben'in bu kulübede gördüğü şeylerden biri de rafta duran bu reimli dergilerdir. Kaynak dil cümlesinde adı geçen "Mickymaus" , dünyaca ünlü eski bir çizgi film kahramanıdır. Patentli bir isim olan "Mickymaus" sözcüğü çevirmen Necdet Neydim tarafından hedef dilde "Varyemez Amca" olarak değiştirilmiştir. Varyemez Amca'da cimriliği dünyaca tanınan çizgi film kahramanlarından biridir. Çevirmen bu noktada, kendi isteği ve tutumu ile özgün metni değiştirmiş ve içeriği farklı bir biçimde iletmiştir.

Burada göze çarpan diğer bir konuda özgün metinde " Varyemez Amca **kitabı**" olarak kullanılan ifadenin orijinal metinde " Mickymaus **dergisi**" olmasıdır. Bu bağlamda kaynak dil cümlesinin sözcük düzeyinde hedef dile yanlış çevrilmiş bir cümle olduğunu söyleyebiliriz. İçerikte eşdeğerliliğin sağlanması için cümlelerin hedef dile "Rafta birkaç tane Mickymaus dergisi vardı" olarak çevrilmesini uygun bulmaktayız.

Aber Mutter strahlte Anna an und fragte: Willst du mit mir eine Vase aussuchen für die Blumen? Anna war Feuer und Flamme und die beiden verschwanden in der Küche.

(Härtling:66)

Ama annesi Anna'ya sevgiyle baktı ve birlikte çiçekler için bir vazo arayalım mı? diye sordu. Anna çok sevinmişti ve ikisi mutfakta kayboldular.

(Neydim:59)

Özgün metinden aldığımız bu örnek bölümde amacımız; kaynak dil metninin estetik değerinin çevirmen tarafından hedef dil metninde yeniden yaratılıp yaratılamadığını ortaya koymaktır.

Metnin bağlamı içinde bu kez Anna Benjamin'lere davetlidir. Anna Benjamin'lere gelirken Ben'in annesi için de bir demet çiçek getirir. Ben'in annesinin Anna'ya olan sevecen tavrı Anna'nın Benjamin'lerin evinde kendini iyi hissetmesini sağlar. Kaynak dilden alınan bu bölümde inceleyeceğimiz ifade “Anna war Feuer und Flamme” özel bir anlatım ifadesidir. Kaynak dilde bu söylem “ bir şey için can atmak” anlamına gelir. Hedef dilde “can atmak” deyimini hedef dilde “bir şeyi yapmaya çok istekli olma” (Püsküllüoğlu, 1998:215) anlamında kullanılan bir deyiştir. Kaynak dildeki “Feuer und Flamme sein” ifadesi hedef dile “çok sevinmek” olarak çevrilmiştir. Çevirmen şüphesiz iki dil arasında içerik olarak bir eşdeğerlilik sağlamıştır ancak özgün metnin yazarının biçimini hedef dilde eşdeğer bir anlatımla verememiştir. Bu eşdeğerliliği sağlamak için yazarın bu ifadeyi daha güçlü hale getirecek “ can atmak” ya da aynı anlamı karşılayacak benzer bir ifade kullanması gerekir.

Yazın metninin kaynak dille arasında biçimsel açıdan eşdeğerlilik sağlamak ve özgün metnin yazarının sanatsal dil kullanımını çeviri eserde tekrar yaratılabilmesi için “ Anna buna can atmıştı.” ya da “Anna'nın sevinçten etekleri zil

çalmıştı.” ifadeleri aynı zamanda kaynak metnin içeriğinin anlatım gücünü hedef dille eşdeğer biçimde aktarımı sağlayacaktır.

4.2. “LOLLIPOP” Adlı Çocuk Romanının Kaynak ve Hedef Dil

Karşılaştırmalı Örnek Metin Analizleri

Die Frau Brettschneider, die weiss alles und die hat mir gesagt, dass
“Hodina” ein pensionierter Amstrat mit Dackel ist!

(Nöstlinger:17)

Bayan Brettschneider, mahallenin muhtarı gibi her şeyi bilir, Hodina’nın
emekli bir memur olduğunu ve köpeğiyle yaşadığını söyledi.

(Neydim:12)

Örnek olarak ele aldığımız yukarıdaki kaynak dil cümlesinin, metnin bağlamı içerisinde anlamsal göndergesini, yazarın ve çevirmenin dil ve üslup düzeyinde farklı anlatım özelliklerini ortaya koymaya çalışacağız.

Lollipop kendi yaşlarında bir arkadaşı olmasını istemektedir. Bir gün karşı binalarında akşam vakti camda bir çocuk görür. Ne yazık ki bu çocuk hakkında en ufak bir bilgisi yoktur. Apartmanda oturan Hodina, Bunsel ve Kronberger’e bu komşu çocuğun kim olduğunu sormak ister ama bu Lollipop için hiçte kolay değildir. Çünkü birkaç kez geçtiği apartmanın önünden kovulmuştur. Onunla tanışabilmek için her şeyini paylaştığı dükkancı karışık Otto adını verdiği yaşlı dostundan akıl almak ister. Otto ise dükkandan alışveriş yapan bayan Brettschneider’e Lollipop’un sözünü ettiği Hodina, Bunsel ve Kronberger’i sorar.

Bu bağlamda özgün metin ile çeviri metni öncelikle; sözcük, sözdizimi, dil işlevleri açılarından karşılaştırmaya aldığımızda ilk olarak burada göze çarpan kaynak dil metnindeki dilbilgisel yapının olduğunu söyleyebiliriz. Alman dilinde “Relativsätze” olarak ifade edilen “ilgi cümleleri” hedef dilin yapısında bulunmayan dilbilgisel kurallar dizini içindedir. Hedef dilde de bu yapının biçim açısından uygun

olarak verilemediği bu yüzden cümlenin bütününde bir anlam karmaşası oluştuğunu görmekteyiz. Özgün metinde yer alan “ die weiss alles” ilgi cümlesi hedef dilde “ mahallenin muhtarı gibi her şeyi bilir” anlamını karşılamıştır. Hedef metinde “mahallenin muhtarı gibi” ifadesinin özgün metinde yer almadığını görüyoruz. Çevirmen sözcük düzeyinde bir ekleme yaparak hedef dil kültüründe “her şeyi çok iyi bilir” ifadesiyle çok sık kullanılan bir söyleyişi bir araya getirerek anlamı güçlendirmek istemiş, hedef dil odaklı bir anlatım biçimini yeğlemiştir. Ancak çevirmen dilbilgisel yapıya bağlı kalmak için hedef cümlede “ mahallenin muhtarı gibi her şeyi bilir” ifadesinin ara cümle gibi kullanılması anlatımın bozulmasına neden olmuştur. Bize göre hedef dil ifadesinin “Her şeyi bilen bayan Brettschneider...” olarak başlaması bu anlatım bozukluğunu ortadan kaldıracaktır.

Yine kaynak dilde kullanılan “Dackel” kavramına dikkat çekmek istiyoruz. Hedef dilde bu sözcük “kısa bacaklı uzun burunlu köpekler” için kullanılan genel bir isimdir. Çevirmen bu ifadeyi hedef dile en genel anlamıyla “köpek” olarak çevirmiştir. Kaynak dil metninde “Dackel” adının kullanımı şüphesiz yazarın bu kavramın yerine “Hund” sözcüğünü getirmesinden daha çok şey çağrıştırmıştır. Bu yüzden cümlenin “Her şeyi bilen bayan Brettschneider, bana Hodina’nın emekli bir memur olduğunu ve kısa bacaklı uzun burunlu köpeğiyle birlikte yaşadığını söyledi.” Şeklinde hedef dile aktarılmasının anlamsal ve biçimsel düzeyde eşdeğer bir yapı oluşturacağını düşünmekteyiz.

Lollipop zitterte enorm.

(Nöstlinger:20)

Lollipop korktu çok.

(Neydim:13)

Kaynak dil metninden alınan bu örnekle, çevirmenin özellikle özgün metnin yazarının biçimini hedef dilde nasıl yarattığını ortaya koymaya çalışacağız.

Öykünün bu bölümünde, Lollipop'un yaşlı dostu karışık Otto bayan Brettschneider'den Lollipop'un her akşam karşı apartmanın penceresinde gördüğü ve arkadaş olmak istediği çocuk ile ilgili bilgi edinir. Lollipop'a onların evlerine hayli uzakta yumurta-tavuk eti dükkanları olduğunu ve çocuğunda dükkana yakın bir okula gönderildiğini söyler. Bu yüzden Lollipop onu sadece akşamları gördüğünü de öğrenmiş olur. Adresi bulunca da çocukla tanışabilmek için dükkanlarına gider ve yumurta alır. Tam dükkandan ayrıldığı sırada karşı kaldırımında bir köpek görür. Lollipop aşırı derecede köpekten korkan bir çocuktur. Metnin bağlamı içerisinde geçen "Lollipop zitterte enorm" ifadesi de Lollipop'un o anki hislerini betimleyen bir söylemdir. Kaynak dilde kullanılan "enorm" hedef dilde "pek büyük, çok iri, muazzam, kocaman, devasa, fevkalade, harikulade, enfes" anlamlarına denk düşer (Steuerwald, 1974:187). Kaynak dilde ise "enorm" sözcüğünün "çok" kavramıyla karşılandığını görmekteyiz. Kaynak dilde kullanılan bu sözcüğün kuşkusuz hedef dilde eşdeğer olarak bulunmuş "çok" sözcüğünden daha baskın daha güçlü bir anlatım gücü vardır. Zittern" eylemi ise bilindiği gibi kaynak metinde (denotativ) düz anlamı ile kullanılmıştır. Hedef dilde verilen anlatımın içeriğinde kaynak dilden sapma olmamıştır. Ancak yazar ve çevirmen arasında belirgin bir üslup farkı olduğu açıktır. Çevirmen özgün metin yazarının sözdizim kurallarına bağlı kalmış fakat özgün metnin sanatsal etkisini okuyucusuna taşıyamamıştır. Hedef dil metnini bu açılardan değerlendirdiğimizde Türkçe'nin dil kullanımsal özelliklerini de göz önüne alarak söylemin "Lollipop tir tir titriyordu." Olarak hedef dile aktarılmasını içerik ve biçim eşdeğerlilikleri yönünden uygun bir anlatım biçimi olduğunu düşünüyoruz.

Am nächsten Tag kaufte Lollipop im Eier- Geflügel- Geschäft einen Gänsehals. Der kostete drei Schilling. Und den wurde er auf dem Heimweg auch nicht los.

(Nöstlinger:21)

Ertesi gün Lollipop Tavuk- Yumurta dükkanından bir kaz boynu satın aldı. Fiyatı üç şilindi. Ne yapacaktı onu?

(Neydim:14)

Yukarıda, kaynak dil metninden alınan bu bölümde, altı çizili bölümün metne kattığı anlamı ve hedef dile nasıl bir eşdeğerlilikle verildiğini analiz etmeye çalışacağız.

Öykünün bu bölümünde, Lollipop'un Tommi ile tanışabilmek için, artık dükkandan her gün gerekli gereksiz bir şeyler aldığından bahsedilmektedir. Son olarak aldığı kaz boynundan söz eden “Und den wurde er auf dem Heimweg auch nicht los.” Kaynak dil cümlesinin hedef dile “Ne yapacaktı onu?” ifadesiyle eşleştirildiğini görmekteyiz. Kaynak dil cümlesini Analiz edecek olursak “loswerden” fiilinin hedef dilde “kurtulmak” anlamını karşıladığını söylemeliyiz. Kaynak dil cümlesindeki “Heimweg” sözcüğünde hedef dilde “eve dönüş yolu” anlamını karşılamaktadır. Hedef dilde bu sözcükleri karşılayan hiçbir ifadeye rastlamıyoruz. Hedef dile “Ne yapacaktı onu?” şeklinde bir soru ifadesiyle aktarılan hedef dil cümlesinin zaman kipi de, kaynak dil cümlesinin zaman kipiyle uyuşmamaktadır. Çünkü kaynak dil cümlesi geçmiş zamanlı bir anlatım biçimiyle okuyucuya sunulmuştur.

Kaynak cümlelerin hedef dildeki eşdeğer karşılığı “ve bundan da eve giden yolda bir türlü kurtulamadı.” ifadesidir. Çevirmenin, kaynak dil metninin söylem biçiminden tamamıyla uzaklaştığını, içeriği de kendine göre yorumladığını söyleyebiliriz. Böylece çevirmen iki dil arasında içerik ve biçim eşdeğerliliğini

kuramamıştır. Üstelik kaynak dil cümlesi Lollipop'un kaz boynunu ne yaptığına dair, okuyucuya üstü kapalı da olsa bir bilgi vermektedir. Lollipop bu kaz boynunu istemeyerekte olsa eve götürmek zorunda kalmıştır.

Lollipops Mutter staunte nicht schlecht, als sie am Abend im Mistkübel den Gänsehals sah.

(Nöstlinger:21)

Lolipopun annesi akşam çöplerin arasında ördek boynunu görünce çok şaşırdı.

(Neydim:15)

Analizini yapacağımız bu kaynak metnin, hedef dil metnine çevrilirken metnin bağlamı içerisinde nasıl bir anlam kaymasına uğradığını açıklamaya çalışacağız.

Tommi ile tanışabilmek uğruna hemen hemen her gün dükkana giden Lolipop, dükkandan her seferinde bir şeyler almak zorunda kalmaktadır. Aldığı şeyleri ise eve götürmemek için bir yerlere bırakır ama her seferinde birisi arkasından koşarak paketini unuttuğunu söyler. Artık onları eve götürmekten başka çaresi de kalmaz.

Kaynak dil metninde, Lolipop'un son olarak aldığı kaz boynundan kurtulabilmek için onu bahçede ki çöplerin arasına atması ve annesinin bunu gördüğünde verdiği tepkiden bahsedilmektedir. Kaynak dil metninde geçen "...staunte nicht schlecht..." ifadesine dikkat çekmek istiyoruz. Bu ifadede yer alan "schlecht" sözcüğü sözlük anlamına göre hedef dilde "fena, kötü" (Steuerwald, 1974: 471) anlamlarına gelmektedir. Metnin bağlamı içerisinde "schlecht" sözcüğü (konnotativ) yan anlamlı olarak kullanılmıştır. Özgün metindeki "staunte nicht schlecht" söz öbeği çeviri metinde "çok şaşırdı" olarak hem anlamca hem de yapıca olumlu olarak yanlış çevrilmiştir. Oysa kaynak metinde yer alan "nicht" ifadesi bu cümlelerin yapıca ve anlamca olumsuz olduğunu göstermektedir. Lolipop'un hikayede çizmiş olduğu karakterde Lolipop'un garip şeyleri sıkça yapıyor olması da annenin bu tür olaylara çok şaşırmayacağını göstermek için yeterlidir. Kaynak dil

metninin anlamsal göndergesinin hedef dile doğru olarak aktarılması ve iki dil arasında içerik ve biçim eşdeğerliliğinin sağlanması için hedef dil ifadesinin “Lollipop’un annesi akşamleyin çöp yığınları içinde bu kaz boynunu gördüğünde pek de şaşırmadı” olarak aktarılması yerinde bir anlatım biçimi olacaktır.

Und da wurde die Schwester noch röter im Gesicht. Ich war's nicht, Ich war's nicht, Ehrenwort" jammerte die Schwester und war rot im Gesicht wie Edel-Süss- Paprika.

(Nöstlinger:21)

Ve gitgide kız kardeşinin yüzü daha da kızardı. “Ben yapmadım, gerçekten ben yapmadım, yemin ederim diye yalvarıyordu kız kardeşi. Yüzü domatese benzemişti.

(Neydim:15)

Özgün metinden alınan bu örnek çevirmenin yöntem ve tutumuna ilişkin iyi bir şekil oluşturmaktadır. Metnin bağlamı içinde anne, Lollipop ve kız kardeşine evin çöplüğünde gördüğü kaz boynunun nereden geldiğini sorar. Yukarıda alıntısını yaptığımız cümlelerde görüldüğü gibi kaz boynunu oraya atan kız kardeş olmadığı halde endişeye kapılır.

Bu metinde özellikle altını çizerek irdelemek istediğimiz “ und war rot im Gesicht wie Edel- Süss- Paprika” ifadesinin hedef dile nasıl bir yöntemle aktarıldığıdır. Bu söylem hedef dilde “yüzü domatese benzemişti.” İfadesi ile eşleştirilmiştir. “Edel- Süss- Paprika” hedef dilde “tatlı kırmızı biber” anlamında kullanılır. Oysa çevirmenin bu ifadeyi hedef dildeki aynı türden bir başka kavramla “domates” kavramı ile eşleştirdiğini görmekteyiz. Çevirmen hedef dilde anlamayı kolaylaştırmak için hedef dilin yerleşik dil kalıplarına uygun bir şekli kullanmış ve iki dil arasında aynı zamanda “dinamik eşdeğerliliği sağlamıştır.” Ancak özgün metin yazarının söylem biçiminden uzaklaşmıştır. Bunun nedeni öncelikle “und war rot...” ile başlayan ifadede “und” bağlacının ve kaynak dilde kullanılan “wie” ifadesinin hedef dilde “gibi” benzetme sözcüğünün cümleden atılmasıdır. Kaynak dil metninde “war rot im Gesicht wie Edel-Süss- Paprika” ifadesi hedef dilde “ Yüzü domatese benzemişti.”olarak aktarılmıştır. Çocuk yazını olarak incelenen bu metinde benzetilen kavramların benzetme yönünü de belirtmenin uygun olduğunu düşünmekteyiz. Bu yüzden ifadenin “ ve yüzü domates gibi kıpkırmızı olmuştu”

olarak aktarılmasının iki dil arasında “biçimsel eşdeğerliliği” sağlayacağını düşünmekteyiz. Sonuç olarak bu metin örneğinde çevirmenin hedef dil odaklı çeviri yöntemini benimsediğini görmekteyiz.

Einmal sagte die Frauenstimme: “Iss jetzt, Tommi und dann mach deine Hausübung!” Einmal sagte die Kinderstimme. “Ich hab gar keinen Hunger!” Einmal sah Lollipop ein Bein von Tommi. Ein wippendes Bein. Und einmal sah er einen halben Tommikopf.

(Nöstlinger:22)

Bir keresinde kadın: “Yemeğini ye Tommi, ve ödevlerini bitir!” demişti. Bir diğerinde çocuk: “Aç değilim!” dedi. Bir keresinde Tommi’nin başının yarısını gördü.

(Neydim:17)

Analizini yapacağımız kaynak dil metninden alınan bu bölüm çevirmenin cümle düzeyinde metinden çıkarma yaptığı örneklemelerden biridir.

Özgün metnin bu bölümünde, Lollipop karşı apartmanda gördüğü çocukla tanışabilmek için, artık hemen hemen her gün dükkanlarına gider olmuştur. Önceleri adı Tommi olan bu çocuğa rastlamaz ama yine dükkana gittiği bir gün annesinin Tommi ile olan konuşmasını duyar.

Kaynak dil metninden alıntısını yaptığımız bu bölümde “Einmal sah Lollipop ein Bein von Tommi. Ein wippendes Bein.” cümlelerinin hedef dile çevrilmediğini görmekteyiz. Bu cümlenin hedef metinde atılması, metnin anlamsal bütünlüğünü bozmaktadır. Çünkü Lollipop’un Tommi’yi tamamen görmesi uzun bir zaman sürecinde gerçekleşir. Bu bölümde ise bu zaman sürecinde Lollipop’un akşamları uzaktan gördüğü bu çocuğu nasıl tanımaya başladığını öğreniyoruz. Bu nedenle söz konusu kaynak dil metninin “Bir keresinde Lollipop Tommi’nin bir bacağına gördü. Sallanan bir bacak ve bir keresinde de...” Olarak hedef dile çevrilmesini içerik, biçim ve metin düzeyinde bir eşdeğerlilik sağlanması adına zorunlu buluyoruz.

Menschenskind, Lollipop, “sagte die Schwester jeden Freitegabend, nachdem Tommi weggegangen war, “Menschenskind, was findest du bloss an diesem Knülch? “Der Kerl hat einen Holzkopf und Blei in den Füßen und Watte in den Ohren”, sagte die Grossmutter. “Er ist mein Freund”, sagte Lollipop,und “ Ich kann ihn nun einmal.”

(Nöstlinger:27)

Söylesene, Lollipop derdi kız kardeşi her Cuma akşamı Tommi’ye gittikten sonra “ne buluyorsun bu adamda? “Bu adam tahta kafalının biri; sanki ayaklarına taş bağlı, kulakları da pamuk tıkalı.” Dedi büyükannesi.

(Neydim:23)

Çevirmenin, cümle düzeyinde hedef metinde çıkarma yaptığı örnek kaynak metinde, öncelikle “Menschenskind, was findest du bloss an diesem Knülch?” ifadesinde yazarın dil ve üslubunu çevirmen Neydim’in hedef metne nasıl aktardığını analiz etmek istiyoruz. Metnin bağlamı içerisinde Lollipop daha önce tanışmak istediği ve sürekli olarak dükkanlarına gittiği Tommi ile sonunda tanışır. Lollipop’un da annesinin izin vermesi ile haftada bir gün Lollipop Tommi’ye gider ve birlikte vakit geçirirler. Yukarıda kız kardeşine ait olan ifadede kullanılan “Knülch” sözcüğü hedef dilde “nahos, can sıkıcı herif” olarak anlamlandırılır (Önen, 1993:571). Hedef metinde ise çevirmen ifadeyi “bu adamda” olarak çevirmiştir. Bu nedenle, çevirmenin yazarın dil ve anlatım özelliklerini hedef dile taşıyamadığını ve kaynak dilin etkisini hedef dilde yaratamadığını görmekteyiz. Bu yüzden ifadenin “ bu can sıkıcı adam” olarak hedef dile aktarılmasının gerek yazarın biçemi, gerekse anlatımın içeriği açılarından iki dil arasında eşdeğerlilik sağlayacak bir söylem olacağını düşünmekteyiz.

Ayrıca diğer farklı bir kullanımında kaynak dildeki “Blei in den Füßen” ifadesinin çevirisinde olduğunu görmekteyiz. Kaynak dilde “Kurşun” anlamına gelen “Blei” sözcüğü, Türkçede daha sık kullanılan “Ayaklarına *taş* bağlı” ifadesiyle eşleştirilmiştir.

Kaynak dil metninin son cümlesi ise hedef dile çevrilmemiş bir cümledir. Aslında Lollipop kız kardeşi ve büyükannesinin Tommi ile ilgili görüşlerine içinden hak verir ama bunu dile getirmemesinin tek nedeni vardır. Bu neden de Lollipop'un "Er ist mein Freund, sagte Lollipop und Ich kann ihn nun einmal." ifadesiyle açıklanmıştır ama hedef metinde metnin anlamsal bütünlüğünü sağlayan bu denli önemli bir anlatımın çevrilmediğini görmekteyiz. "O benim arkadaşım dedi Lollipop ve üstelik tek dostum."

Doch dann wurde der Elektrofabrik- wo die Grossmutter putzte- das Haus zu klein, weil die Elektrofabrik immer grösser wurde. “Im Büro hocken sie schon aufeinander wie die Bremer Stadtmusikanten”, erzählte die Grossmutter. Also baute sich die Elektrofabrik ein neues Haus, ein grösseres.

(Nöstlinger:28)

Ama bir süre sonra, büyükannenin çalıştığı elektronik fabrikasına, bulundukları bina küçük gelmeye başladı; çünkü fabrika sürekli büyüyordu. Ve şirket daha büyük bir bina inşa etti.

(Neydim:23)

Edebi metinlerin dil ve anlatım biçiminin okuyucuda belirli bir etki uyandırmak için diğer metin türlerinden farklı olarak kullanıldığını ve bu yüzden kullanılan her türlü imgenin, sözcüğün görev ve anlamlarının, bir bütün olarak metne estetik değer kattığını yazın metinlerinin en önemli özelliği olduğunu biliyoruz. Bu yüzden metnin içindeki her sözcük, her ifade eşdeğerli kavramlarla karşılanarak hedef dile aktarılmalıdır. Böylelikle özgün metin yazarının biçimini açıkça ortaya koyabilmiş oluruz.

Özgün dil metninden aldığımız bu bölümde Lollipop’un büyükannesinin temizlikçi olarak çalıştığı Elektronik fabrikasının durumundan bahsedilmektedir. Örnek metinde ise “Im Büro hocken sie schon aufeinander wie die Bremer Stadtmusikanten”, erzählte die Grossmutter.” ifadesi artık fabrikanın ne kadar küçük geldiğini yazarın söylem biçimi ile benzetmeli olarak ortaya koymaktadır. Bu ifadenin hedef dile “Onlar büroda tıpkı Bremen mızıkacıları gibi üst üste otururlardı, diye anlatmıştı büyükanne.” Olarak çevrilmesi kaynak ve hedef dil arasında biçim ve içerik eşdeğerliliğini sağlayacaktır.

Und dabei habe ich einen Hunger wie ein Bär” schimpfte die Schwester weiter.

(Nöstlinger:34)

Ve üstelik karnım kurt gibi aç.”diye söylenmeyi sürdürdü kız kardeşi.

(Neydim:27)

Örnek olarak alıntısını yaptığımız kaynak dil metninde, edebi metinlerde sıkça rastlanan etkili yazılı ve sözlü anlatımı sağlayan deyimlerden birini ele alarak, çevirmen tarafından hedef dile hangi tutum ve yöntemle aktarıldığına dikkat çekmek istiyoruz.

Her dilin kendine özgü bir “dünyayı anlayış ve anlatış biçimi” olması ve bu biçimin yine dilin söz varlığı olan atasözleri, deyimler, benzetmeler ve aktarmalarla ortaya çıkması kültür özgünlüğünün bir ispatlayıcısıdır. Bazı atasözleri ve deyimler, birçok dilde ortaktır. Bu benzerlikler yalnızca dil ailesi ortaklığından kaynaklanmaz; uluslar arası ekonomik, kültürel, siyasal ilişkiler sonucunda da bazı atasözü ve deyimler bir dilden öbürüne aktarılır. Bununla beraber bazılarının benzer, bazılarının da bir dilden diğerine sözcüğü sözcüğüne aktarıldığında, hiçbir şey ifade etmeyecek kadar anlamsız olduğunu görürüz. Özgün ve hedef dil arasındaki kültür ve algılayış farkını ortaya koyan bu örnekte, kaynak dil metnini sözcüğü sözcüğüne hedef dile çevirdiğimizde, kaynak dilde kullanılan bu deyimın hedef dilde kullanılan yaygın şekli ile farklılıklar arz ettiğini söyleyebiliriz. Kaynak dildeki “wie ein Bär” ifadesi “ayı gibi” hedef dilde iletişimsel ve işlevsel karşılığı bulunarak “ kurt gibi” olarak çevrilmiştir. Aktaş’ın da dediği gibi (1996:111-112) atasözleri ve deyimlerin bir dilden diğerine çevrilmesi, o dilin kültüründe mevcut olan eşdeğer atasözü ve deyimleri kullanmakla mümkün olur. Kimi atasözü ve deyimler, sözcüğü sözcüğüne aktarıldığında hedef dilde hiçbir anlam ifade etmezler.

Bu örneğimizde çevirmenin iki dil arasında biçim, içerik ve dil kullanımsal eşdeğerliliği sağladığını görmekteyiz.

So ging es ab jetzt fast an allen grossmutterlosen Tagen zu.

(Nöstlinger:36)

O günden sonra hemen bütün büyükannesiz günler böyle geçti.

(Neydim:28)

Kaynak dil metninden alınan bu örnekte “fast” sözcüğünün anlamsal iletisinin hedef dil cümlesinde nasıl bir değişime uğradığını irdelemek istiyoruz.

Öykünün bu bölümünde Lollipop’un büyükannesi yeni bir iş bulmuştur ve bu işte eskisinden daha uzun süre çalışmaktadır. Böylece, annesi de çalışan Lollipop kız kardeşi ile evdeki bütün işleri yapmak zorunda kalır.

Kaynak dilde kullanılan “fast” sözcüğü hedef dilde “hemen hemen, aşağı yukarı, az kalsın” ifadelerine denk düşer (Önen, 1993:326). Kaynak dilde bir ihtimal bildiren bu söylem hedef dile “hemen” şeklinde çevrilerek, metne “hiç vakit kaybetmeden, çabucak” anlamlarını katmıştır. “hemen” ifadesinin iki kere tekrarlanmayışı cümleye değişik bir anlam kattığı içinde anlam bulanıklığına yol açmıştır.

Kaynak ve hedef diller arasında içerik ve biçim eşdeğerliliğini sağlayabilmek için ifadenin “O günden sonra hemen hemen bütün büyükannesiz günler böyle geçti.” olarak değiştirilmesi uygun olacaktır.

Als Lollipop meinte, schon eine Ewigkeit lang mit geschlossenen Augen und Handen auf dem Bauch dazuliegen, erinnerte er sich daran, dass Dienstag war und der Tommi im Hinterzimmer auf ihn wartete. Er stand also auf und wollte weggehen, doch die Schwester stellte sich vor die Wohnungstur.

“Nur uber meine Leiche”, rief sie, “kommst du da hinaus! Zuerst wascht du das Geschirr ab!”

(Nostlinger:36)

Lollipop sonsuza kadar boyle gozleri kapalı elleri karnının ustunde yatabileceğini duşunurken, bugunun Salı olduğunu ve Tommi’nin arka odada onu beklediğini anımsadı. Yerinden kalktı gitmeye hazırlandı, ama kız kardeşi kapıya dikildi.

“Yok oyle şey” diye bağırdı. *“Dışarı ıkamazsın!* nce bulaşıkları yıka bakalım!”

(Neydim:28)

zgun metinden alıntısını yaptığımız bu bolumde Lollipop ve kız kardeşi arasında yaşanan hararetili bir tartışmadan bahsedilmektedir. Kız kardeşin altı izili kaynak dil cumlelerinde Lollipop’a soylediği sozleri, evirmenin hedef dilde nasıl bir biemle verdiğine dikkat çekmek istiyoruz.

Kaynak dildeki “Nur uber meine Leiche” ifadesi mecazlı bir anlatım ifadesidir. “Leiche” sozcuğu (denotativ) duz anlamlı olarak, hedef dilde “olu, ceset, kadavra” anlamlarına gelmektedir. Burada ise aşırı kızgınlık ifadesi belirten bir soylem içinde “nce beni iğnemelisin” anlamsal gndergesiyle kullanılmıştır. Hedef dilde bu anlatımı karşılayan, evirmenin “yok oyle şey!” sozleridir. Burada evirmenin ifadesinin kaynak dil cumlesi için yetersiz bir kullanım olduğunu duşunmekteyiz. zgun metnin yazarı kız kardeşin ağzından çıkan bu sozleri daha

etkili bir anlatımla okuyucuya sunmaktadır. Ayrıca kaynak dilde birbirinden virgülle ayrılmış “Nur über meine Leiche”, rief sie, “kommst du da hinaus!” cümlesinin hedef dilde birbirinden nokta ile ayrılmış iki ayrı cümle olarak verildiğini görmekteyiz. Ayrıca kaynak dildeki “kommst du da hinaus! ” ifadesinin bir olumsuzluk bildirmemesine karşın hedef dilde “Dışarı çıkamazsın” şeklinde olumsuz bir ifadeyle karşılanmaktadır. Bu suretle çevirmen, özgün metnin dil ve üslubuna bağlı kalmamıştır. Kaynak dil cümlesinin “ Dışarı çıkmak için diye bağırdı kız kardeşi, önce beni çiğnemelisin!” olarak hedef dile aktarılmasının gerek özgün metnin söylemine bağlı kalmak, gerekse anlamsal olarak aynı etkiyi yaratmak adına, kaynak dil metnine eşdeğerli bir söylem olduğunu düşünmekteyiz.

An den Tagen, wo die Grossmutter zu Hause war, war es auch nicht schöner für Lollipop. Wenn man einander gestern angeekelt hat und genau weiss, dass man sich morgen wieder anekeln wird, dann gibt man sich auch heute nicht besonders viel Mühe, nett zu sein. Lollipop litt unter seinem Leben und fand, der Zustand müsse sich ändern.

(Nöstlinger:37)

Büyükannesinin evde olduğu günlerde de artık Lollipop için iyi geçmiyordu. Dün birbirlerine ters davranmışlardı; belki yarında ters davranacaklardı. Bu durumda Lollipop için sevimli olmaya ne gerek vardı? Lollipop yaşamın bu şeklinden sıkılıyordu ve değişmesi gerektiğini düşünüyordu.

(Neydim:29)

Kaynak dil metninden alınan bu bölümde altı çizili kaynak dil cümlelerinin metnin bağlamı içerisinde ki anlamsal göndergesini ve bunun hedef dilde çevirmen tarafından nasıl karşılandığını açıklamaya çalışacağız.

Büyükanne yeni işinde daha çok kaldığı için evdeki bütün işleri yapmak Lollipop ve kız kardeşine düşmüştür. Bu yüzden aralarında sürekli olarak bir çekişme ve kavga vardır. Akşamları eve gelen büyükanneye yapılan şikayetlerin ise sonu gelmez. Bu yüzden büyükanne bilakis Lollipop’a son günlerde biraz kızgındır. Söz konusu kaynak dil cümleleri ise metnin bu bağlamında Lollipop’un düşüncelerini yansıtan ifadelerdir. Burada kaynak dil metninde öncelikle üzerinde durmak istediğimiz söylem “...und genau weiss” sözcük öbeğidir. İki kaynak dil cümlesini birleştiren ve bir araya getiren bu anlatım hedef dilde çıkarılarak, özgün metnin biçimine bağlı kalınmamıştır. İki eser arasında biçimsel açıdan eşdeğerlilik, kaynak metindeki “Wenn man einander gestern angeekelt hat und genau weiss, dass man sich morgen wieder anekeln wird,” cümlesinin “Dün birbirlerine ters davranmışlardı ve yarında ters davranabileceklerini tam olarak biliyordu,” şeklinde aktarılması ile kurulabilirdi. Kaynak dilde bu cümleyi izleyen “dann gibt man sich auch heute nicht besonders viel Mühe, nett zu sein.” İfadenin hedef dile “Bu

durumda Lollipop için sevimli olmaya ne gerek vardı?” şeklinde bir soru ifadesiyle verildiğini görmekteyiz. Bu bağlamda kaynak dil cümlesinin anlamsal göndergesinde cümle düzeyinde yanlış bir aktarım söz konusu olduğunu söyleyebiliriz, çünkü kaynak metinde her biri anlam taşıyan dilsel göstergeler (heute, besonders, Mühe gibi) hedef metinde atılmak suretiyle yer almamaktadır. Üstelik özgün metnin yapısını uymayan noktalama işaretleri de biçimsel eşdeğerliliğin kurulamadığını göstermektedir. Kaynak dildeki “nett” sözcüğü hedef dilde metnin bağlamı içerisinde gerçektende yan anlamsal düzeyde “sevimli” anlamıyla kullanılmış bir sözcüktür. İki dil arasında anlam ve biçim eşdeğerliliğinin kurulabilmesi için cümlenin hedef dile “Sonra sevimli görünmek için bugün de özel bir gayret göstermenin faydası yoktu.” Şeklinde aktarılmasını önermekteyiz.

Der Mann hat eine zu grosse Nase, um wirklich schön zu sein.

(Nöstlinger:40)

Adamın koca burnu yakışıklı görünmesine en büyük engel.

(Neydim:31)

Burada özgün metinde yer alan “Der Mann hat eine zu grosse Nase, um wirklich schön zu sein.” Cümlesinin metnin bağlamı içerisindeki anlamsal göndergesini ve bunun hedef dile nasıl aktarıldığını ve sonuçlarını irdelemeye çalışacağız.

Kitabın kahramanı Lollipop annesi, kızkardeşi ve büyükannesiyle televizyon karşısında bir akşam geçirmektedir. Özgün metinde geçen bu cümle ise büyükannenin bir televizyon programında gördüğü bir adam için yaptığı bir yorumdur.

Kaynak dil cümlesinde kullanılan “grosse Nase” hedef dilde “büyük burun” anlamına gelen söz dizisinin önünde, zarf olarak kullanılan “zu” sözcüğü hedef dilde “fazla, çok, lüzumundan ziyade, aşırı” (Steuerwald, 1974:656) anlamlarına gelmektedir. Çevirmen bu sözcük dizisini hedef dile aktarırken, hedef dilin yerleşik dil kullanımsal özelliklerini göz önünde bulundurarak, okurun alışkanlığına uygun bir nitelermeyi “koca burun” şeklinde kullanmıştır. Kaynak dilde virgülle ayrılmış “um wirklich schön zu sein” cümlesi, içerik açısından hedef dile doğru aktarılamayan bir cümledir. Hedef dile “yakışıklı görünmesine en büyük engel” olarak çevrilen bu cümlede anlamca bir olumsuzluk aktarılmıştır. Gerçektende kaynak dildeki bu tümcede anlamca bir olumsuzluk vardır ancak bu olumsuzluk açık seçik olarak değil, ima yoluyla okuyucuya verilmek istenmiştir. Bu cümleinin hedef dile “ Gerçekten yakışıklı görünmek için, çok büyük bir burnu var.” şeklinde aktarılması özgün metnin anlamsal göndergesinin tam olarak hedef dile aktarılmasına olanak sağlayacaktır. Böylece kaynak dil ve hedef dil arasında anlam ve biçim bakımından bir eşdeğerliliğin sağlanabileceğini söyleyebiliriz.

Und dann kam auch noch die Schwester dazu und fragte ihn, ob sie im vielleicht auch eine Mütze häkeln dürfe. Eine blaue mit weissen und grünen Streifen. Mützelnhäkeln sei in letzter Zeit ihre grosse Leidenschaft.

(Nöstlinger:45)

Sonra kız kardeşi geldi ve ona yeşil beyaz çizgili mavi bir başlık örmesini isteyip istenmediğini sordu.

(Neydim:33)

Özgün metinden alınan bu bölümde çevirmenin yukarıdaki altı çizili kaynak dil cümlesini hedef dile çevirmediğini ve metinden çıkardığını görmekteyiz.

Metnin bağlamı içerisinde artık kız kardeşinin Lollipop’a daha sevecen yaklaştığını görüyoruz. Hatta Lollipop için bir başlık örmesini isteyip istemediğini soracak kadar iyi davranmaktadır.

Altı çizili kaynak dil cümlesinde ise yazarın kız kardeşinin örgü örmesine ilişkin okuyucuya verdiği bir düşünce, bir ayrıntı vardır. Oysa kaynak dil cümlesi hedef metinde yer almadığı için, hedef dil okuyucusunda kız kardeşin örgü örmekten ne kadar çok hoşlandığı, bunu nasıl severek yaptığı hakkında bir izlenim oluşmayacaktır. Böylelikle kaynak metnin anlamsal bütünlüğü ile hedef metnin arasında bir eşdeğerlilik ilişkisi kurulabileceğinden de bahsedilemez.

Çevirmen tarafından hedef dile çevrilmemiş olan bu cümlemin “ Şapka örmek onun son zamanlarda ki en büyük tutkusuydu.” Olarak aktarılması özgün ve hedef dil metinleri arasında biçim ve içerik yönünden eşdeğerlilik sağlayacaktır.

Die Idee der Saison, Otto rief Lollipop, und dann rannte er so schnell aus dem Laden, dass er gar nicht mehr h rte, wie ihm der gemischte Otto nachrief: “H lt, Lollipop ich glaube, die Idee hat einen Haken.”

(Nöstlinger:58)

“Harika bir fikir!” diye bağırdı Lollipop ve dükkandan koşarak öyle hızlı çıktı ki, ardından bağıran karışık Otto’yu duymadı bile: Dur Lollipop, bu fikrin eksik bir yanı var.

(Neydim:41)

 zg n metinden alınan bu bölümde daha önce sınıftaki Eveline için çok para harcayan ve arkadaşlarına da bor lanınca, her gün büyükannesinin eve bıraktığı paradan alışveriş yaparak büyük hesaplar çıkaran Lollipop’un, tüm borçları bittiğinde vicdanına kulak vermesi, kendisini annesi ve büyükannesine karşı suçlu hissetmesi, bunun için kumandalı oyuncak kamyonunu Tommi’ye satması ve ailesine olan borcunu ödemek istemesi anlatılmaktadır. Yaşlı dostu karışık Otto’ya gelip, bütün bunları arkadaşının başından geçmiş gibi anlatan Lollipop bu durumda ne yapılması gerektiğini sorar. Karışık Otto ise her seferinde büyük hesaplar çıkaran birinin, bu sefer küçük hesaplar çıkararak borcunu geri ödeyebileceğini söyler.

Metnin bu bölümünden yaptığımız alıntıda “ H lt Lollipop ich glaube, die Idee hat einen Haken.” kaynak dil cümlesinin menin bağılamı içerisinde anlamsal iletisini ve hedef dilde bunun nasıl karşılandığını irdelemek istiyoruz.

Kaynak dil cümlesinde geçen “Haken” sözcüğü sözlük anlamına göre “Kanca,  engel, kop a, elbise askısı” anlamlarında kullanılır (Steuerwald, 1974:273). Metnin bağılamı içerisinde mecazlı olarak kullanılmış “Haken” sözcüğü “g  , müşkül” anlamlarını karşılamaktadır. Hedef dilde “Bu işin eksik bir yanı var.” İfadesinde “eksik bir yan”, “bir bölümü olmayan noksan” anlamına denk düşen ve kaynak dil cümlesinin anlamını tam olarak karşılamayan bir ifadedir. Mecazlı olarak kullanılan

bu sözcüğün Türkçe’de “Bu işin kötü bir yanı var.” Biçiminde kullanılması metnin bağlamı içerisinde kaynak dil cümlesinin anlamına eşdeğer bir karşılık oluşturacaktır. Bu konuda Kloepfer (1967:81) yazınsal metinlerin biçimsel özellikleri arasında sayılan benzetmelerin, mecazların, deyimlerin ve atasözlerinin hedef dilde her durumda benzer biçimlerle eşleştirilmesini önermektedir. Hikayenin ilerleyen bölümlerinde de Lollipop’un annesine aldığı pahalı bir çoraba indirim etiketi yapıştırması, annesinin bu çorabı çok beğenerek Lollipop’tan iki tane daha istemesi, bu fikrin “kötü” bir tarafı olduğunu ispatlamaktadır.

Bize göre altını çizdiğimiz kaynak dil cümlesinin hedef dile “Dur Lollipop, bu fikrin kötü bir yanı olduğuna inanıyorum.” biçiminde hedef dile aktarılması özgün ve çeviri metin arasında içerik ve biçim eşdeğerliliği kuracaktır.

Jetzt war Lollipop schon so weiss im Gesicht wie frischgefallener Schnee im Gebirge, wo es ganz staubfrei ist.

(Nöstlinger:60)

İşte şimdi Lollipop'un yüzü yeni yağmış kar gibi bembeyaz olmuştu.

(Neydim:43)

Kaynak dil metninden alıntısını yaptığımız bu bölümde Lollipop'un hesap foyası ortaya çıkar. Annesine aldığı çorabın o kadarda ucuz olmadığını öğrenen kız kardeşi annesine bunun için yemin bile eder. Örnek olarak ele aldığımız kaynak dil metninin biçim ve içeriğinin, hedef dilde eşdeğer bir anlatımla sunulup sunulmadığına dikkat çekmek istiyoruz.

Kaynak dil cümlesinin öncelikle dilbilgisi yapısına baktığımızda, Almanca'da "relativsatz" olarak adlandırılan altı çizili, "ilgi" cümlesinin hedef dilde cümleden atıldığını görmekteyiz. Bu yapı kaynak dilde anlatıma açıklık getirmek, bir ayrıntıyı okuyucuya sunmak yahut önemli bir noktaya dikkat çekmek için kullanılır. Burada yazarın üslubunu, sanatsal söylemini ortaya koyan "wo es ganz staubfrei ist" ifadesi hedef dilde atılarak, gerek içerik gerekse biçim yönünde bir eşdeğerlilik kurulamamıştır. Hedef dil cümlesine "üstünde tek bir toz tanesinin bile olmadığı" ifadesinin eklenerek "İşte şimdi Lollipop'un yüzü, üstünde tek bir toz tanesinin bile olmadığı yeni yağmış kar gibi bembeyaz olmuştu." Biçiminde hedef dile aktarılması metnin estetik değerini de hedef dile eşdeğer bir aktarımla sunmayı sağlayacaktır.

Am zweiten Tag der grünen Halskrankheit fragte die Grossmutter nur noch sechsmal nach dem Fleisch und der Strumpfhose, und am dritten Tag fragte sie ein einziges Mal. Am vierten Tag redete sie kein Wort davon.

(Nöstlinger:62)

Yeşil boğaz hastalığının ikinci gününde büyükanne altı kere daha çorap ve et meselesini sordu ve üçüncü gün bu konudan hiç söz etmedi.

(Neydim:43)

Örnek olarak aldığımız özgün metindeki bu bölümde Lollipop'un yalanı ortaya çıkınca annesinin ve büyükannesinin ona doğruyu söyletmek için baskı yapması, Lollipop'un bunun üstüne doğruyu söylemek için onlardan Lollipop istemesi, 6 adet Lollipop'u yediği halde tek kelime etmemesi ve hastalanması anlatılır. Lollipop'un yediği şekerlerden boğazı yemyeşil olmuştur ve doktor onun yeşil boğaz hastalığına yakalandığını söyler. Büyükanne her gün hasta yatan Lollipop'un yanına gelir ve işin aslını öğrenmeye çalışır.

Altı çizili kaynak dil cümlesinde çevirmenin metni kısaltarak çıkarma yaptığını görmekteyiz. Kaynak dil metninde 2. gün, 3. gün, 4. gün olarak olay sürecinin tekrar etmesi özellikle hikayelerde sıkça rastlanan biçimlerdir. Oysa hedef dil metnine baktığımızda çevirmenin üçüncü günü atlayıp, dördüncü günü üçüncü gün olarak çevirdiğini görmekteyiz. Özgün metindeki bu biçim şüphesiz ki öykünün anlatımına canlılık katmak için kullanılmıştır.

Hedef dil cümlesinin “ve üçüncü gün yalnız bir kere sordu. Dördüncü günde bu konudan hiç söz etmedi.” Şeklinde aktarılması özgün metnin biçimine bağlı ve içeriği eşdeğer veren bir anlatım olacaktır. Böylece kaynak dilde yazarın anlamlı çekicileştirmek için kullandığı bütün dilsel öğeler, hedef dilde aynı etkiyle yaratılabilecek ve iki dil arasında eşdeğer bir anlatım sağlanacaktır.

Und dann h rte Lollipop die Schwester das Eis essen. Er h rte wie der Eisl ffel am Eisglass kratzte. Richtig ins Herz schnitt ihm das Ger usch.

(Nöstlinger:71)

Ve ardından Lollipop, k z kardeşinin dondurmasını yediğini işitti. Dondurma kaşığının kasedeki gıc rtılarını duydu.

(Neydim:49)

Köpek korkusu olan Lollipop, bayan Ehrenreich'in büyükannesini o gün köpeği Lehmann ile ziyarete gelmesi, Lollipop'un evde o gün odasından çıkamamasına neden olmuştur. K z kardeşinin kendi dondurmasını yediğini duyduğu halde bile.

Söz konusu metinde, kaynak dilde altı çizilen ifade cümle düzeyinde metinden çıkarılmış ve hedef dile çevrilmemiştir. Bu suretle metnin anlamsal göndergesinin hedef dilde tam olarak verilemediğini düşünmekteyiz. Çünkü Lollipop dondurmayı çok sever ve k z kardeşinin kendi dondurmasını yemesine gerçektende katlanamaz. Bunu da kaynak dil metninde ki altı çizili ifadeden anlamaktayız.

Kaynak dildeki "schneiden ins Herz" ifadesi hedef dilde "canına işlemek, yüreğini dağlamak" anlamlarına gelmektedir "(Steuerwald, 1974:291). Kaynak dildeki bu cümlenin hedef dile "Bu sesler tam kalbine işliyordu." İfadesiyle verilmesi metnin bağlamı içerisinde anlamsal bütünlüğü sağlayacak ve eşdeğer bir anlatım biçimine olanak verecektir.

“Aber da kann er lange warten”, schluchzte die Frau Ehrenreich”, und wenn mir das Herz bricht! “Ich nehme kein Gift und ich gebe nicht nach!”

(Nöstlinger:72)

“Ama çok bekler” diye hıçkırdı bayan Ehrenreich “, Kalbim kırıldı! Hiç emin olmam ve pes etmem!”

(Neydim:50)

Örnek olarak incelemeye alacağımız hikayenin bu bölümünde, bayan Ehrenreich’in sevgilisi Ludwig’ten ayrıldığı için büyükanneyi ziyarete geldiğinde artık yanında sürekli köpeği Lehmann’ı getirmesi ve bundan kuşkusuz Lolipop’un hiç hoşnut olmaması anlatılır. Lolipop’a göre Ludwig bayan Ehrenreich’a geri dönmüş olsa, bayan Ehrenreich onu eskisi gibi ziyaretlerinde Ludwig’e bırakacak böylece tüm problem ortadan kalkacaktır. Ancak bayan Ehrenreich Ludwig’e geri dönme fikrine pekte sıcak bakmamaktadır. Bayan Ehrenreich’in Ludwig için söylediklerinden alınan kaynak dil metninde, altı çizili ifadeyi hedef dil çevrisi ile karşılaştırıp, iki dil arasında içerik ve biçim eşdeğerliliğinin hangi yolla kurulmaya çalışıldığını analiz etmeye çalışacağız.

Öncelikle analizini yapacağımız kaynak dil cümlesinin “Ich nehme kein Gift” Almanca’da günlük konuşma dilinde (Umgangssprache) sıkça kullanılan mecazlı bir ifade olduğunu belirtmek isteriz. Kaynak dildeki “Gift nehmen” yapısı hedef dilde çevirmeninde doğru anlamsal iletisi ile kullandığı “emin olmak, şüphe götürmemek” anlamlarında kullanılır. Ancak burada çevirmen bu yapıyı hedef dilde, metnin bağlamı içerisinde anlatım bozukluğuna yol açan bir biçimde “hiç emin olmam” söylemiyle dile getirmiştir.

Kaynak dil cümlesinin ikinci bölümünde ise “ nicht nachgeben” ifadesi mecazlı olarak kullanılarak “Direnmekten vazgeçmemek, boyun eğmemek” anlamlarına denk düşmektedir. Çevirmen bu ifadeyi “pes etmem” söylemiyle

eşleştirmiştir. Oysa metnin bağlamı içerisinde bu ifadenin de diğer ifade gibi Türkçe'nin söylem biçiminden uzaklaştığını söyleyebiliriz. “Hiç emin olmam ve pes etmem!” anlatım biçiminin bir anlam karmaşasına da yol açtığını görüyoruz. Özgün metnin etkisini çeviri metinde yaratmak adına gerekirse sözcük düzeyinde bir ekleme yaparak ifadeyi “O daha çok bekler, bunu aklımdan çıkaramam ve taviz veremem.” Olarak hedef dile aktarılmasının gerek metnin bağlamı içerisinde kaynak dil cümlesinin anlamsal göndergesinin gerekse yazarın biçimine eşdeğer bir söylemle denkleştirmede daha olumlu bir çeviri olacağına inanmaktayız.

Lollipop malte sich aus, dass er und Heidegunde zusammen bei der Weihnachtsfeier “Denkt euch, ich habe das Christkind gesehen....” Aufsagen könnten.

(Nöstlinger:85)

Lollipop, Noel kutlamasında Heidegunde ile birlikte ezbere şiir okuyabilmeyi düşledi.

(Neydim:57)

Kaynak dil metninden alıntısını yaptığımız bu bölümde, Lollipop çok sevdiği arkadaşı Heidegunde’nin ona ezberden şiir okumayı öğretmesinden çok hoşlanır. Kaynak dil metninin ilk cümlesine baktığımızda Lollipop’un Heidegunde ile birlikte şiir okumayı düşlediğini, altı çizili kaynak dil cümlesine baktığımızda da bu şiirin ilk mısrasını aklına getirdiğini görmekteyiz. Oysa çevirmen bu kaynak dil cümlesini hedef dile çevirmemiştir. Bunu ise dini inançla ilgili kültürel bir ifadenin bir başka kültüre yerleştirilme zorluğundan, özellikle çocuk kitaplarında hedef dil okuyucusunun kültürünün henüz farklı inanış, değer yargıları ve tutumlarını özümseyebilecek ve karşılaştırabilecek düzeyde açık olmamasından, çevirmenin hedef dil odaklı bir çeviri yöntemini benimsemesine bağlıyoruz.

Kaynak dil cümlesi hedef dile “Benim yeni doğan İsa’yı gördüğümü düşünün bir kere” şeklinde çevrilmiş olabilirdi.

5. SONUÇ

Yazarın kurguladığı ve kendine özgü biçemiyle yarattığı dünyanın anlatıldığı yazın metinleri, yaratıldığı kültür dilinde okurla buluştuğu andan itibaren yeniden yapılandırılarak anlamlandırılır ve kaynak dilsel yazın dizgesi içindeki yerini alır. Bu özgün metnin bir başka dile aktarımı söz konusu olduğunda, yazın çevirisi, özgün metnin dilsel yazın dizgesi içindeki alımlama koşullarını erek dilde yeniden yaratmaktır. Ancak daha öncede vurguladığımız gibi hedef dilde yeniden yaratılanlar dilsel örgü aracılığıyla dile getirilen anlamlardır.

Yazın metinleri, en az onu yaratan yazarın sözcüklere yüklediği anlamlar kadar özgün ve orjinaldir. Bu bakımdan yazın alanında yapılacak her çevirinin kendine özel, orjinal bir biçimi olacağını varsayıyoruz.

Kaynak iki eserde de kullanılan anlatım biçiminin (Erzählform) “O-anlatım” (Er Erzählung) olduğunu görmekteyiz. Anlatım durumunun (Erzählverhalten) ise zaman zaman hikayenin kahramanlarının kişilik, davranış ve tutumları ile ilgili görüş bildiren yazar anlatıcı tarafından gerçekleştiğini görmekteyiz. Her iki hikayenin de anlatım tarzı “yaşanmakta olan ifade” (erlebte Rede) dir. Özgün eserlerdeki dil ve üslup, ilgiyi diri tutacak şekilde canlı, akıcı, yer yer kültürel ifadenin simgeleri olan atasözleri ve deyimlerin yer aldığı, dilin değiştirmeli mecaz gücünün kullanıldığı, süssüz ve tumturaklı olmayan bir biçimde okuyucularına sunulmaktadır. Kaynak metinlerin dilinde göze çarpan diğer bir özellik de, sözdizimi açısından ölçünlü dilden belirgin sapmalar göstermemesidir. Dil bilinciyle çocuğa ulaşmayı başaran her iki yazar da, zaman zaman baskın anlam öğeleri kullanarak okuyucuda belirli bir etki uyandırmayı başarmıştır. Bu tür edebi eserlerin çevirisinde içerikle birlikte öncelikle çevrilecek olan metnin biçimi önem kazanmaktadır. Dil ve üslup, sözcük, sözdizimi ve metnin tüm dilsel göstergeleri hedef dilde eşdeğer bir anlatım örgüsü içinde yer almalıdır. Çünkü özgün eserlerin etkileyici yanları sadece eserlerin konu ve içeriğinden değil, bu konuların dile getiriliş biçimlerinden kaynaklanır. Her iki eseri

Türkçe'ye çeviren çevirmen Necdet Neydim'in çevirilerini kaynak dil metinleri ile karşılaştırmak suretiyle, kimi zaman kaynak eserlerin dil ve üslubuna bağlı kalmakla birlikte, kimi zamanda özgün eserlerin söylem biçiminden uzaklaştığını yaptığımız analizlerle ortaya koymaya çalıştık. Örneğin, çalışmamızın dördüncü bölümünde, Peter Härtling'in "Ben liebt Anna" eserinin Türkçe çevirileriyle birlikte aldığımız, örnek analiz metinlerinde geçen " *Doch selbst wenn er sich Mühe gibt, kann die Klassenarbeit in die Hose gehen*" (Härtling:8). "Ama ne kadar çalışırsa çalışsın, sınavlarda hep yanlış yapıyordu"(Neydim:7). Kaynak ve hedef dil ifadelerinde, metnin iletisinin içerik olarak kaynak dile yeterli bir yapıda verilmesine karşın, hedef dilde özellikle "in die Hose gehen" deyiminin düz bir anlatım biçiminde verilmesiyle, yazarın biçiminin göz ardı edildiği ve özgün metnin etkisinin hedef dil metninde yaratılmadığını görmekteyiz. Yine incelediğimiz örnek paragraflardan birinde " *Herr Seibmann machte keinen Zirkus wie sonst*"(Härtling:17), hedef dilde "Bay Seibmann her zamanki gibi söylenmedi"(Neydim:15) şeklindeki ifadesinde, çevirmenin yazarın anlatım gücüne eşdeğer bir söylem oluşturduğu söylenemez.

Aynı türden örneklere Nöstlinger'in "Lollipop" adlı eserinde de rastlamak mümkündür. Kaynak dil metninde geçen " *Nur über meine Leiche*", *rief sie*, " *kommst du da hinaus!*"(Nöstlinger:36) ifadesinin, hedef dilde "Yok öyle şey" diye bağırdı. "Dışarı çıkamazsın! (Neydim:28) söylemiyle karşılanması bize göre, aynı etki gücünü yaratacak eşdeğerli söylemler değildir. Bu bağlamda Neydim'in, özgün metin yazarlarının dil ve üslubuna kimi zaman bağlı kalmayarak, amaç ve hedef diller arasında bir eşdeğerlilik ilişkisi kuramadığını göstermektedir.

Çeviri metinlerde göze çarpan diğer bir konu, çevirmenin her iki eserde de cümle düzeyinde atlamalar yapmış olmasıdır. Härtling'in "Ben liebt Anna" eserinden " *Ben schüttelt den Kopf und sagt*" (Härtling:8), " *..., sonst würde er Anna nicht mehr einholen*"(Härtling:31). " *Sie lachte noch lauter als Regine, bei der es ihn nicht aufregte*" (Härtling:38). Bunlar arasında gösterebileceğimiz bazı örneklerdir. Yine Nöstlinger'in "Lollipop" adlı eserinin çevirisinden de bu tür örnekler verebiliriz:

“..., damit das verdammt Ding nicht zu stinken anfängt!” (Nöstlinger:22) “Ein wippendes Bein.” (Nöstlinger:22) “Was sollst heute sein?” (Nöstlinger:24) “ gibi. Bu örnekleri çoğaltmamız da mümkündür. Örnek analizi bölümünde ayrıntılı olarak incelediğimiz ve bu cümlelerin taşıdıkları anlamların kaynak ve çeviri metinlerin nasıl yansıtıldığını irdelemeye çalıştık ve şöyle bir sonuca vardık:

Her iki çeviri metinde, metin dışında bırakılan cümlelerin sayıca çok fazla olmamasına karşın, kaynak metinde belli bir anlamsal bütünün parçaları olduğunu ve zaman zaman yazarın olay, durum ve kişilere ilişkin açıklamalarını kapsayan ifadelerin, zaman zaman da bir dialog şeklinde geçen bu konuşmaların, cümle düzeyinde hedef dile aktarılmaması, özgün ve çeviri metinler arasında bir eşdeğerlilik ilkesinin kurulmasını engellemiştir.

Her iki çeviri eserde, gerek sözcük, gerekse cümle düzeyinde eklemeler yer almaktadır. Hærtling’in eserinden cümle düzeyinde , “Bernhard manzarayı aklına getirip getirip gülüyordu”(Neydim:38). “Bay Leibel demiryollarında üst düzey bir görevdeydi” (Neydim:39). “Böylece diğerleri onunla alay edemeyeceklerdi” (Neydim:45), gibi örnekleri gösterebiliriz. Nöstlinger’in eserinde ise sözcük ve sözcük grupları düzeyinde birçok eklemeye karşın cümle düzeyinde bir eklemeye rastlamıyoruz. Her iki eserde de çevirmenin özgün metinlerde yer almayan, sözcük, sözcük grupları ve cümle düzeyinde yaptığı eklemelerin çevirmenin bir yorumu olduğunu düşünüyoruz. Böylece metinler kaynak dil okuyucusu tarafından daha iyi alımlanabilecek, bir anlamda eserden çıkan bu anlamlar, okuyucuya doğrudan sunulacaktır. Ancak edebi metinlerin içinde asıl anlam, yazarın bazen söylemediği sözcüklerin altında gizlidir. Bunun için yapılan eklemelerin her düzeyde özgün metnin hedef metinle arasındaki eşdeğerlilik ilişkisini bozabileceğini düşünmekteyiz.

Her iki eserde de, çok sık rastlanmamakla birlikte, sözcük, sözcük grubu ve cümle düzeyinde yanlış çevrilmiş ve anlamsal değişikliklere uğramış ifadeler saptanmış ve bunlar metin analizi bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu

sözcük, sözcük grupları ve cümlelerin kaynak dil metninin bakış açısını ve buna paralel olarak da metnin biçimini değiştirdiğini göstermeye çalıştık. Bunun dışında örnek metinlerde bazı cümlelerin kaynak metinden bağımsız anlamlar yüklendiklerini ve bazı hedef dil cümlelerinin ise birbirleriyle olan bağıntılarının koptuğunu gördük.

Ayrıca Härtling'in ve Nöstlinger'in eserlerinde yoğun bir kültürel adaptasyon olmamakla birlikte, özellikle dinsel kavramların çevirmen tarafından hedef dile **yerleştirilerek** çevrildiğine ya da hiç aktarılmadığına dikkat çektik. Härtling'in eserinde geçen "*Pfingsten*" (Härtling:29) ifadesinin hedef dile "tatil"(Neydim:26) olarak aktarıldığını, Nöstlinger'in eserinde ise "*Denkt euch, ich habe das Christkind gesehn*"(Nöstlinger:85), ifadesinin metinden çıkarıldığını gördük.

Bu çalışmada cümle öğelerinin tek tek hedef dilde nasıl karşılandığından yola çıkarak, anlamın cümle ve metin düzeyinde kabul edilebilir bir eşdeğerlilikle verilir verilmmediğini belirginleştirmeye çalıştık. Yazın çevirisinin doğasında olan engellerle baş eden çevirmenden, şüphesiz birebir matematiksel bir eşdeğerlilik ve doğruluk bekleyemeyiz. Amacımız metin türünün özelliğine göre, ifadeleri hedef dilde en doğal karşılıklarıyla eşleştirmektir. Bunun içinde farklı çözüm önerileri getirmeye çalıştık. İncelediğimiz çeviri metinlerle, özgün metinler arasında içerik ve biçim bütünlüğünden önemli sapmaların olmadığını, özgün metinlerin biçimsel ve estetik özelliklerinin genel olarak çeviri metinlerde yansıtılmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Böylelikle çevirmen özgün metinlerin okur üzerindeki etkisinin nesnel karşılığını hedef dilde yeterli olarak yansıtmıştır. Ayrıca çevirmen hedef dilin metin geleneklerine uygun bir yol izlemiştir. Sonuç olarak çevirmenin, ne kaynak dile yabancılaştırıcı ne de hedef dile yaklaşıtııcı bir yöntem izlediği söylenebilir.

KAYNAKÇA

AKSOY, N.Berrin. (2002). **Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi**. Ankara: İmge Kitabevi.

AKŞİT, Göktürk. (1986). **Çeviri Dillerin Dili**. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

AKTAŞ, Tahsin. (1996). **Çeviri İşlemine Genel Bir Bakış**. Ankara: Orsen Matbaacılık.

AKTAŞ, Tahsin. (1999). *Yazın Çevirisi, İşlevi ve Özellikleri*. **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 19 (13).

ARDA, Zeki Cemil. (2002). *Çevirmen Merkezli Çeviri Sorunları*. **Ege Alman Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

BOZBEYOĞLU, Sibel. (1993). *Çok Farklı Kültürlerden Yapılan Çeviri Çalışmalarında Uyarlamanın Sınırı*. **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 8 (1).

BOZTAŞ, İsmail. (1992). *Çeviri, Çeviride Eşdeğerlik ve Dilbilim*. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**.

DİLAÇAR, A. (1968). **Dil, Diller ve Dilcilik**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DOLTAŞ, Dilek. (1988). **Yazın Çevirisine Farklı Bir Bakış**. Metis Çeviri.

DUDEN, Wörterbuch. (1972). **Die Sinn- Und Sachverwandten Wörter**. Band 8.

DURAK, Mustafa. (1999). *Sempozyum Bildirileri*. **Ankara Üniversitesi Tömer Bursa Şubesi**.

EWERS, Hans- Heino. (1992). **Anmerkungen zu Theorie und Geschichte antiautoritärer Kinder-und Jugendliteratur.** Ankara: Deutsches Kulturinstitut Ankara (Hrsg.) Alman Kültür Merkezi.

KADE, Otto. (1965). **Zu Einigen Grundlagen der Allgemeinen bersetzungstheorie.** Leipzig: In: Zeitschrift Fremdsprachen.

KAYAYERLİ, Mjdat. (1993). *eviri Eleştirileri ve eviride Eşdeğerlilik.* **Uludağ niversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 8 (1).**

KLOEPFER, Rolf. (1967). **Theorie der Literarischen Übersetzung.** München.

KOLLER, W. (1979). **Einführung in die Übersetzungswissenschaft.** Heidelberg: Quelle und Mayer Verlag.

KOLLER, W. (1972). **Grundprobleme der bersetzungstheorie.** München.

KOLLER, W. (1987). **Einführung in die Übersetzungswissenschaft.** Heidelberg: Quelle und Mayer Verlag.

KURAN, Nedret. (1993). **Kltrlerarası İletişim Aracı Olarak eviri.** İstanbl: Boğaziği niversitesi Mtercim Tercmanlık Blm.

KURULTAY, Turgay. (1992). *Yazın evirisinde Yitim.* **Varlık Dergisi. 59 (1018).**

NEYDİM, Necdet. (2003). **80 Sonrası Değişen Paradigma Açısından eviri ocuk Edebiyatı.** İstanbül: Bu Yayınevi.

NOSSACK, H., E. (1965). **bersetzen und bersetzt werden.**

ÖNEN, Yaşar ve C.,Z. ŞANBEY. (1993). **Almanca-Türkçe Sözlük**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖNER, I.,Bengi. (2001). **Çeviri kuramlarını Düşünürken**. İstanbul: Sel Yayıncılık.

PAKER, Saliha. (1987). **Yazınsal Çeviri: Çeviri Yazın İncelemeleri ve Polisistem Kuramı**. İstanbul: Adam Sanat.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali. (1998). **Türkçe Deyimler Sözlüğü**. Ankara: Arkadaş Yayınları.

REİSS, Katharina. (1971). **Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik, Kategorien und Kriterien für eine Sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen**. München.

REİSS, K. und H., J., Vermeer. (1984). **Grundlegung einer Allgemeinen Translationstheorie**. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

RİFAT, Mehmet. (2004). **Çeviri Seçkisi 2, Çeviri(bilim) nedir?**

SAVORY, Theodore. (1994). **Tercüme Sanatı**. (Çev: Hamit Dereli), İstanbul: M.E.B. Yayınları.

SCHLEIERMACHER, F. (1969). **Über die verschiedene Methoden einer Übersetzungstheorie**. In: Störig. Das Problem des Übersetzens. Darmstadt.

SCHNEIDER, Peter. (1984). **Realistische Kinder und Jugendliteratur**. Stuttgart: H. Gerhard (Hrsg.).

SEVER, Sedat. (1995). *Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler*. **Abece dergisi. 107.**

SÖNMEZ, Sevim. (1999). *Günümüzde Çevirinin Önemi “Çeviri Eleştirisi. Sempozyum Bildirileri. Ankara Üniversitesi Tömer Bursa Şubesi.*

STEUERWALD, Karl. (1974). **Almanca- Türkçe Sözlük.**

STOLZE, Radegundis. (1992). **Hermeneutisches Übersetzen.** Tübingen: Günter Narr Verlag.

STIERLE, K. (1981). **Text als Handlung und Text als Werk.** in Furrmann .Theologic, Jurisprudenz und Literaturwissenschaft im hermeneutischen Gespräch, München.

VARDAR, B. (1977). **Çeviri Sorunları.** in Dilbilim II, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu.

VERMEER, H., J. (1987). **Ein Rahmen für eine allgemeine Translationstheorie.** Lebende Sprachen **23** (3).

VERMEER, H., J. (1983). **Übersetzen und Verständnis.** In: Aufsätze zur Translationstheorie. Heidelberg .

WILD, Reiner. (1990). **Geschihte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur.** Stuttgart: J.B. Metzler Verlag.

WILLS, Wolfram. (1977). **Übersetzungswissenschaft: Probleme und Methoden.** Stuttgart: Ernst Klett Verlag.

YÜCEL, T. (1982). **Yazının Sınırları.** İstanbul: Adam Yayınları.